

Arbeidsnotat nr. 214 / 2016
Working paper no. 214 / 2016

Tilgjengelig og samordnet

Rapport fra en kartleggings- og
evalueringsundersøkelse av elevtjenesten i de
videregående skolene i Oppland – med et spesielt blikk
på Utdannings- og yrkesrådgivning

Av

Erik Hagaseth Haug, Torild Schulstok og Ingrid Bårdsdatter
Bakke

**Høgskolen
i Lillehammer**

Lillehammer University College • hil.no

For fullstendig oversikt over publikasjonene i HiLs skriftserie se
http://hil.no/hil/biblioteket/forskning_og_publicisering/skriftserien_ved_hil

ISSN 0806-8348 (Trykt versjon)
ISSN 2464-3688 (Onlinepublisering)

Alle synspunkter står for forfatterne sin regning. De må ikke tolkes som uttrykk for oppfatninger som kan tillegges Høgskolen I Lillehammer. Denne artikkel kan ikke reproduseres - helt eller delvis - ved trykking, fotokopiering eller på annen måte uten tillatelse fra forfatteren.

Any views expressed in this article are those of the authors. They should not be interpreted as reflecting the views of Lillehammer University College. This article may not be reprinted in part or in full without the permission of the author.

Sammendrag

Rapporten sammenfatter og diskuterer funn fra en kartleggings- og evalueringsundersøkelse av status for elevtjenesten, og elevers opplevelse av utdannings- og yrkesrådgivningen i de videregående skolene i Oppland. Rapporten er basert på følgende tre forskningsspørsmål: (1) Hvordan opplever elever i videregående opplæring i Oppland skolenes utdannings- og yrkesrådgivning? Framstår elevtjenestens tjenestetilbud helhetlig for elevene? (2) Hva er status for organiseringen av elevtjenesten i Oppland? Kompetanse, ressursbruk, tidsressurs, organisering, samhandling, samarbeid, rutiner. (3) Hvilke fremtredende funn om rådgivningens effekt, organisering og innhold finner man i gjeldende forskningsbasert kunnskap? Undersøkelsen er basert på intervjuer hos et utvalg elever og utdannings- og yrkesrådgivere og dokumentstudier.

Basert på en drøfting av innsikten fra undersøkelsen knyttet til disse tre spørsmålene, gis det anbefalinger for en videreutvikling av elevtjenesten og utdannings- og yrkesrådgivningen ved de videregående skolene i Oppland.

Et sentralt funn i undersøkelsen er at det er utviklet gode systemer og organiseringsformer for elevtjenesten i Oppland. Det kan imidlertid synes som at skolene har et potensial i å gjøre de ulike veiledningsformene i elevtjenesten mer tilgjengelige og synlige for elevene. I rapporten foreslås ulike tiltak for å øke tilgjengeligheten. Anbefalingene relateres til en tydeliggjøring av hva som skal være målsetningen for tjenesten, mulige grep som kan bedre koordinering og samarbeid, og tiltak knyttet til kompetanseutvikling og kompetansedeling.

Emneord

Utdannings- og yrkesrådgivning, elevtjeneste, kvalitet, samarbeid, tilgjengelighet

Forord

Høgskolelektor og doktorgradskandidat i veiledning Erik Hagaseth Haug har vært prosjektleder. Prosjektmedarbeidere har vært Torild Schulstok, Høgskolelektor i Veiledning ved HiL, og Ingrid Bårdsdatter Bakke, doktorgradsstipendiat ved HiL. Rapporten er ført i pennen av prosjektleder, mens prosjektmedarbeiderne har bidratt i planlegging gjennomføring, og analyse av dataene som er innsamlet i undersøkelsen.

Vi vil takke Oppland Fylkeskommune (OFK) for oppdraget. I tillegg vil vi takke prosjektgruppa nedsatt i OFK for en god dialog i forkant og underveis i gjennomføringen av undersøkelsen. Vi vil rette en spesiell takk til elever og utdannings- og yrkesrådgivere som var villige til å delta som informanter i undersøkelsen. Oppsummeringen av intervjuene er sendt til informantene, og vi takker for at disse er blitt lest og kommentert.

Takk til kollega Mårten Kae Paulsen for innspill og kommentarer til rapporten.

Erik Hagaseth Haug

Prosjektleder

Lillehammer, november 2016

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	5
1.1	Bakgrunn, intensjon og rammer for oppdraget.....	5
1.1.1	Nasjonale styringsdokumenter	5
1.1.2	Fylkeskommunale styringsdokumenter.....	8
1.1.3	Rammer for oppdraget	9
2	Forskningsspørsmål og rapportens oppbygning	11
2.1	Rapportens oppbygning	11
3	Metode	12
3.1	Opplegg og utvalg for fokusgruppeintervjuer	12
3.2	Gjennomføring av fokusgruppeintervjuer	13
3.3	Bearbeidelse av datamaterialet	14
4	Resultater knyttet til forskningsspørsmål 1 – Hvordan opplever elever skolenes utdannings- og yrkesrådgivning?	15
4.1	Valget av videregående utdanningsprogram	15
4.2	Opplevelsen av utdannings- og yrkesrådgivning på den videregående skolen	16
5	Resultater knyttet til forskningsspørsmål 2 – Hva er status for elevtjenesten i Oppland?	18
5.1	Ressursbruk knyttet til elevtjenesten i videregående skoler i Oppland	18
5.2	Formell kompetanse – utdannings- og yrkesrådgivere	19
5.3	Resultater fra fokusgruppeintervjuene med utdannings- og yrkesrådgivere	20
5.3.1	Rådgiverrollen	20
5.3.2	Hvordan arbeidet organiseres	21
5.3.3	Samarbeid mellom ulike aktører i elevtjenesten	21
5.3.4	Samarbeid internt i Oppland Fylkeskommune	22
5.3.5	Samarbeid med ungdomsskoler, bedrifter og høyere utdanningsinstitusjoner ..	22
5.3.6	Behov for ytterligere kompetanse	23
6.	Forskningsspørsmål 3 - Framtredende funn om rådgivningens effekt, organisering og innhold i forskningsbasert kunnskap	24
7.	Drøfting og anbefalinger	30
7.1	Elevens tilgang til elevtjenesten	30
7.2	Tydeliggjøring av læringsutbyttet – hvilke målsetning skal en ha for rådgivningen? ...	31
7.3	Koordinering og samarbeid	32

7.4	Kompetanse, kompetanseutvikling og kompetansedeling.....	34
8	Konklusjon	37
	Referanser.....	38
	Vedlegg	40
	Vedlegg 1.....	40
	Vedlegg 2.....	41
	Vedlegg 3.....	42
	Vedlegg 4.....	42
	Vedlegg 5.....	45

1 Innledning

1.1 Bakgrunn, intensjon og rammer for oppdraget

Oppland fylkeskommune (OFK) henvendte seg våren 2016 til Høgskolen i Lillehammer (HiL) for bistand med å evaluere fylkets rådgivningstjeneste. Oppdraget var initiert av Fylkestinget i desember 2015, hvor Fylkesrådmannen fikk i oppdrag å evaluere rådgivningstjenesten. Det ble i samråd mellom partene bestemt å gjennomføre et kartleggings- og evalueringsarbeid som første fase i et mulig større arbeid i fylkeskommunen. Videre ble det avtalt at en ønsket å avgrense kartleggings- og evalueringsarbeidet til følgende fem punkter:

1. Elevenes opplevelse av Utdannings- og Yrkesrådgiving (UoY-rådgiving).
2. Effekten av rådgiving sett i forhold til gjennomføring. Hva bidrar rådgivingen med? Hører elevene på rådgiver?
3. Status elevtjenesten i Oppland - fakta om ressursbruk, tidsressurs, organisering, samhandling, samarbeid, rutiner.
4. Kartlegging av formell veilederkompetanse hos rådgiverne.
5. Konklusjon, vurdering og anbefalinger framover.

1.1.1 Nasjonale styringsdokumenter

Elever i grunnskolen har i henhold til opplæringslovas § 9-2 rett til nødvendig rådgiving om utdanning, yrkestilbud og yrkesvalg, og om sosiale spørsmål (Opplæringslova). I forskrift til opplæringslovas § 22-1 konkretiseres hva retten til nødvendig rådgiving innebærer (Forskrift til opplæringsloven). Her står det at den enkelte eleven har rett til to ulike former for nødvendig rådgiving: sosialpedagogisk rådgiving og utdannings- og yrkesrådgiving. I samråd mellom partene ble det avtalt at evalueringen skulle fokusere på utdannings- og yrkesrådgivingen (jmfør punkt 1,2 og 4 ovenfor).

I forskrift til Opplæringslovas § 22-3 kan man lese at den enkelte elev har rett til rådgiving om utdanning, yrkestilbud og yrkesvalg. Utdannings- og yrkesrådgivingen har som formål å bevisstgjøre og støtte eleven i valg av utdanning og yrke, og utvikle kompetansen til den enkelte til å planlegge utdanning og yrke i et langsiktig læringsperspektiv. Retten til nødvendig utdannings- og yrkesrådgiving innebærer at eleven mellom annet har rett til:

- Rådgiving og veiledning som er knyttet til valg av yrke og utdanning
- Oppdatert informasjon om utdanningsveier i Norge og andre land
- Oppdatert informasjon om yrkesområder og arbeidsmarkedet lokalt, nasjonalt og internasjonalt
- Opplæring i å finne og orientere seg i informasjon og i bruk av kartleggingsverktøy
- Informasjon om søknadsfrister, inntaksvilkår og finansieringsordninger
- Opplæring og veiledning om jobbsøking og andre søknadsprosedyrer

Videre kan en lese at eleven gradvis skal bli bevisst sine egne interesser, ferdigheter og verdier, og få kunnskap, selvinnsikt og evne til selv å kunne ta avgjørelser om yrkes- og utdanningsvalg. Rådgivingen skal også utvikle eleven sine evner til å vurdere mulige konsekvenser av valg og forebygge feilvalg. Fra 8.-13. årstrinn skal rådgivingen legges opp som en prosess.

Utdannings- og yrkesrådgiving skal være et samarbeid mellom ulike personer og instanser på skolen, og skolen skal så langt det er mulig og hensiktsmessig trekke inn eksterne samarbeidspartnere for å gi elevene best mulig informasjon og tilbud om rådgiving om yrkes- og utdanningsvalg. Aktuelle samarbeidspartnere er for eksempel andre utdanningsnivå, lokalt næringsliv, partnerskap for karriereveiledning og hjemmet (Forskrift til Opplæringslova § 22-3).

I forskrift til Opplæringslova står det videre at tilbudet skal være kjent for elever og foreldre, og være tilgjengelig for elevene ved den enkelte skolen. Retten til nødvendig rådgiving innebærer at eleven skal kunne få informasjon, veiledning, oppfølging og hjelp til å finne seg til rette på skolen og ta avgjørelser i tilknytning til framtidige yrkes- og utdanningsvalg. Rådgivinga kan være både individuell og gruppevis. Eleven sitt behov og ønske vil avgjøre formen som blir tatt i bruk. Rådgivingen skal medvirke til å utjevne sosial ulikhet, forebygge frafall og integrere etniske minoriteter. For at rådgivingen skal bli best mulig for eleven, skal skolen ha et helhetlig perspektiv på eleven og se den sosialpedagogiske rådgivingen og utdannings- og yrkesrådgivingen i sammenheng (Forskrift til Opplæringslova § 22-1).

I § 22-4 avklares det at skoleeier er ansvarlig for å oppfylle elevenes rettigheter. Ansvarer innebærer blant annet at begge formene for rådgiving skal utføres av personale med relevant kompetanse for de to områdene. Videre at skolen skal arbeide systemisk og planmessig for å sikre at rådgivingstilbudet blir tilfredsstillende.

Når det gjelder grunnlaget for vurdering av relevant kompetanse for utdannings- og yrkesrådgivere og sosialpedagogisk rådgiver, kom Utdanningsdirektoratet i 2009 med anbefalte kompetansekrav og veiledende kompetansekriterier for personale som skal utføre rådgivingsoppgaver i skolen (Utdanningsdirektoratet, 2009). Her anbefaler de at alle som tilsettes som rådgiver i skolen, bør ha en utdanning på minst bachelornivå. Videre at utdanningen bør inneholde en rådgiverrelevant utdanning på minst 60 studiepoeng. Av disse anbefales det at 30 studiepoeng eller mer av den rådgiverrelaterte utdanningen bør dekke hovedoppgavene innen sosialpedagogisk rådgiving og/eller utdannings- og yrkesrådgivingen som rådgiveren skal ha særlig ansvar for. I tillegg anbefaler de at den som ansettes som rådgiver bør ha yrkeserfaring og kjennskap til skolen. I en nylig levert nasjonal offentlig utredning, anbefales det at kompetansekravene for tilsetting som utdannings- og yrkesrådgiver gjøres obligatorisk (NOU 2016: 7, 2016). De anbefaler videre at en på sikt bør kreve at utdannings- og yrkesrådgivere i grunnopplæringen bør ha mastergrad i karriereveiledning eller tilsvarende.

Utover de gjeldende anbefalte formelle kompetansekravene er det utviklet veiledende kompetansekriterier (Utdanningsdirektoratet, 2009). Det er utviklet både felles og særskilte kompetansekriterier for henholdsvis sosialpedagogisk rådgiving og utdannings- og yrkesrådgiving. Felles veiledende kompetansekriterier omfatter:

- kunne planlegge, gjennomføre og evaluere rådgivingen
- kunne gi elever veiledning individuelt og i grupper
- kunne bidra til å utvikle elevenes selvtillit og evne til å hjelpe seg selv
- kunne kommunisere med elever, foreldre og kolleger og møte dem med respekt på et relevant nivå

- være bevisst egen kompetanse og rolle som rådgiver
- være bevisst egne verdier, holdninger og egen atferd og betydningen av dette for rådgivningen
- kunne anvende kunnskap, teori og forskning i arbeidet.
- kunne koordinere rådgivningen på skolen, og legge til rette for at rådgivningen blir integrert i skolens arbeid
- beherske veiledningsmetoder og kunne anvende IKT og andre hjelpemidler
- kjenne til barn- og ungdomskulturen i det norske samfunnet og være bevisst på sosiale og kulturelle forskjeller

De særskilte veiledende kompetansekriteriene for utdannings- og yrkesrådgivere innebærer:

- gi informasjon om elevers rettigheter til utdannings- og yrkesrådgivning
- gi eleven tilpasset og realistisk utdannings- og yrkesrådgivning basert på elevens ønsker, forutsetninger og muligheter, for å bidra til et reflektert og bevisst utdannings- og yrkesvalg
- gi eleven opplæring og veiledning ved yrke – og utdanningsvalg og ved jobbsøking og andre søknadsprosedyrer
- formidle hvor eleven kan få nyttig og korrekt informasjon om utdanninger og/eller yrker og arbeidsmarked
- ha god kunnskap om det norske utdanningssystemet og kjennskap til utdanningssystemet i andre land
- ha god kunnskap om utdanningsmulighetene i Norge og andre land, herunder søknadsfrister, inntaksvilkår, finansieringsmåter og påkrevde fagkombinasjoner
- ha god kunnskap om arbeidslivet og arbeidsmarkedet nasjonalt og i utlandet
- kunne relatere karriereveiledningsarbeidet til den øvrige undervisningen, særlig til programfag til valg og prosjekt til fordypning
- koordinere utdannings - og yrkesrådgivningen internt og i forhold til skolens eksterne samarbeidspartnere, som bl.a. lokale skoler og arbeidsliv

- kunne samarbeide med den sosialpedagogiske rådgivingsfunksjonen og henvise til den ved behov

1.1.2 Fylkeskommunale styringsdokumenter

I de videregående skolene i Oppland er rådgivningstjenesten organisert som en del av skolens elevtjeneste. I punkt 4.2 i strategiplan for videregående opplæring 2013 til 2016 gis følgende omtale av elevtjenestens målsetninger, virkeområde og organisering (Oppland Fylkeskommune, 2013):

Elevene i videregående skole er morgendagens voksne, som gjennom deltagelse og medvirkning blir avgjørende for vekst og utvikling. Hvordan ansvarspersoner ivaretar og møter elevene, har stor betydning for elevens mulighet til å takle egne utfordringer. Organisering av elevtjenesten er viktig i den sammenheng. Elevtjenesten består av ressurspersoner som er viktige for elevene i videregående opplæring. De er sentrale aktører ved overgangen fra ungdomstrinnet til videregående opplæring, og videre inn i høyere utdanning eller arbeidslivet.

Ifølge strategiplanen består elevtjenesten av

- Kontaktlærer
- Sosialpedagogisk rådgiver
- Skolehelsetjeneste/helserådgiver
- Utdannings- og yrkesrådgiver

De ulike rollene beskrives på følgende vis i omtalte strategiplan:

Kontaktlærer har den tettteste oppfølgingen av elevene, både faglig og sosialt. De øvrige rollene er representert med en ansatt på hver videregående skole, men i veldig ulik stillingsstørrelse.

Sosialpedagogisk rådgiver skal medvirke til at elevene finner seg til rette i videregående opplæring. Hjelp til med personlige, sosiale og emosjonelle vansker, som kan ha betydning for opplæringen.

Skolehelsetjenesten/helserådgiver bidrar til forebyggende helsearbeid individuelt og klassevis.

Fylkeskommunen er ifølge opplæringslovens § 3-6 pålagt å ha en Oppfølgingstjeneste (OT). Oppgavene er i hovedsak å holde oversikt over målgruppen, etablere kontakt med hver enkelt ungdom, gi tilbud om rettleiding og gi kompetansehevende tilbud (primært med sikte på kompetanseheving innenfor videregående opplæring i sitt område) samt koordinere kommunale, fylkeskommunale og statlige instanser som har ansvar for målgruppen. Oppfølgingstjenesten i Oppland er inndelt i ni regioner. Arbeidet i hver region blir ledet av en OT-koordinator, som er ansatt ved en videregående skole. I et administrativt vedtak i 2015 ble det bestemt at Oppfølgingstjenesten skulle inngå som en del av elevtjenesten.

Utdannings- og yrkesrådgivning/Karriereveiledning viser til tjenester og aktiviteter som skal hjelpe personer, uavhengig av alder og tidspunkt i livet, til å ta valg når det gjelder utdanning, opplæring og arbeid. Målet for veiledningen skal være å hjelpe personer til å utvikle

bevissthet om muligheter, og ferdigheter til å håndtere egen karriere sett i et livslangt perspektiv. (CMC= Career management skills) CMS skal være grunnleggende prinsipper for all karriereveiledning i Oppland.

For utdannings- og yrkesrådgivningen er det videre utviklet en såkalt plattform for karriereveiledning i et livslangt perspektiv for Oppland (OFK, udatert). Her brukes begrepet karriereveiledning som synonymt med utdannings- og yrkesrådgivning. I plattformen kan en lese at en ønsker at tilpasset veiledning og Career Management Skills (CMS) skal være grunnleggende prinsipper for all karriereveiledning i Oppland. Tilpasset veiledning omtales som et bærende prinsipp. Tilpasset veiledning innebærer at karriereveiledningen avdekker veisøkers behov før de setter i verk tiltak; at veisøkers behov er i fokus.

Gitt viktigheten av helhet og sammenheng i tjenester, både i gjeldende lovverk og fylkeskommunale styringsdokumenter, ble det i samråd mellom partene avtalt at kartleggings- og evalueringsarbeidet også skulle omfatte undersøkelser av elevtjenesten, men da primært en kartlegging av status for tjenesten (jamfør punkt 3 ovenfor). I kapittel 3 i rapporten gis en mer detaljert beskrivelse av hvordan kartleggings- og evalueringsarbeidet ble organisert.

1.1.3 Rammer for oppdraget

Det ble inngått en skriftlig avtale mellom partene. I avtalen som ble inngått, ble følgende ansvarsfordeling og framdriftsplan bestemt:

	Oppgaver	Ansvar	Frist
1.	Innledning	Fylkesopplærings sjefen	15.09.2016
2.	Beskrivende del av hva forskning viser med utgangspunkt i NOU 2016: 7 Kan suppleres med annen relevant forskning.	HiL	11.11.2016
3.	Kort beskrivende del av status på elevtjenesten i Oppland (kompetanse, ressursbruk, tidsressurs, organisering, samhandling, samarbeid, rutiner, o.s.v.)	Fylkesopplærings sjefen	15.09.2016
4.	Ferdigstillelse av rapport fra pkt. 1-5. Evaluering av rådgivingstjenesten i Oppland med konklusjoner, vurderinger og anbefalinger videre.	HiL	11.11.2016

5.	Presentasjon i Komiteen for opplæring og kultur.	HiL	30.11.2016
6.	Presentasjon i Fylkestinget	HiL	13.12.2016

2 Forskningsspørsmål og rapportens oppbygning

Med utgangspunkt i bakgrunnen, intensjonen og rammene for kartleggings- og evalueringsarbeidet, utviklet forskningsgruppen følgende forskningsspørsmål:

1. Hvordan opplever elever i videregående opplæring i Oppland skolenes utdannings- og yrkesrådgivning?
  - a. Framstår elevtjenestens tjenestetilbud helhetlig for elevene?
2. Hva er status for organiseringen av elevtjenesten i Oppland?
  - a. Kompetanse, ressursbruk, tidsressurs, organisering, samhandling, samarbeid, rutiner.
3. Hvilke fremtredende funn om rådgivningens effekt, organisering og innhold finner man i gjeldende forskningsbasert kunnskap?

Forskningsspørsmål 1 retter seg primært mot punkt 1 beskrevet på side 6. Men gjennom intervjuguiden som ble utviklet, ønsket forskergruppen også å undersøke hvem som hadde betydning for elevenes valg, primært valget av studieprogram i overgangen mellom ungdomsskole og videregående skole. Med underspørsmål 1a ønsket vi også å undersøke elevenes opplevelse av om elevtjenesten framstår som et helhetlig tjenestetilbud. Begge forskningsspørsmålene er dermed basert på elevenes opplevelser, slik det kommer til uttrykk gjennom intervjuer.

Forskningsspørsmål 2 retter seg mot punkt 3 og 4 på side 6. Dette er i all hovedsak en ren beskrivelse av faktiske forhold rundt ressursbruk, organisering og rutiner for elevtjenesten i de videregående skolene i Oppland. Som et supplement til den faktiske beskrivelsen ble det, som en del av intervjuene av utdannings- og yrkesrådgivere i et utvalg av videregående skoler i Oppland, inkludert spørsmål om deres opplevelse av organiseringen av elevtjenesten.

Forskningsspørsmål 3 retter seg mot å presentere forskningsbasert kunnskap som kan belyse funnene gjort undersøkelsene knyttet til forskningsspørsmål 1 og 2.

2.1 Rapportens oppbygning

I kapittel en gis en beskrivelse av prosjektets bakgrunn, rammer og intensjoner. I kapittel to presenteres forskningsspørsmålene som ble lagt til grunn og rapportens oppbygning. Kapittel tre inneholder en gjennomgang av forskningsmetoden som ble brukt, herunder valgene som ble gjort knyttet til utvalg, gjennomføring og bearbeiding av datamaterialet. I kapittel fire til seks presenteres resultater for de tre forskningsspørsmålene. I kapittel sju gjøres en helhetlig drøfting av funnene i undersøkelsen, og det gis konkrete anbefalinger. Rapporten avsluttes med prosjektlederens konklusjoner. Rapporten inneholder også en rekke vedlegg, herunder informasjon sendt til informantene, intervjuguiden som ble utviklet og samtykkeskjema.

3 Metode

3.1 Opplegg og utvalg for fokusgruppeintervjuer

For å sikre kvaliteten i rådgivningstjenester, anbefaler European Lifelong Guidance Policy Network (ELGPN) at det utvikles helhetlige evalueringsregimer (2014). For å sikre et helhetlig evalueringsstrategi anbefaler ELGPN flere typer evalueringsformer, herunder:

- Kvalitetsindikatorer (Benchmarking): en evalueringsform hvor gjennomføring av ulike tiltak blir målt opp mot den uttalte målsetningen med tiltaket
- Tilstandsvurdering basert på surveyer, intervjuer eller observasjon som kan bidra til en innsikt i prosess- og strukturkvalitet (eksempelvis sammenheng mellom gjennomføringsgrad og ressursrammer)
- «Før og etter»-evalueringer som kan gi kunnskap om sammenhenger mellom nevnte bakgrunnsvariabler, resultat kvalitet og prosesskvalitet
- Longitudinelle evalueringsformer som vil åpne opp for en mer langsiktig vurdering av resultat kvalitet.

Kartleggings- og evalueringsarbeidet som danner grunnlaget for denne rapporten er å anse som en tilstandsvurdering. Anbefalingene som blir gitt i kapittel sju er basert på en helhetlig analyse av sammenhengene mellom funnene som er gjort knyttet til hvert av forskningsspørsmålene.

I planleggingsfasen avklarte prosjektleder sammen med kontaktpersoner ved avdeling for videregående opplæring OFK tidlig at undersøkelsen i all hovedsak skulle gjennomføres som fokusgruppeintervjuer blant et utvalg elever og utdannings- og yrkesrådgivere. Vi var ute etter kvalitativ informasjon omkring ulike aktørers oppfatninger og vurderinger. Ifølge Krueger & Casey (2009) kan fokusgruppeintervju benyttes når man søker bredden i oppfatninger, følelser og meninger om et fenomen. Fokusgruppeintervjuet kjennetegnes ved at intervjupersonene oppfordres til å samtale rundt spesielle tema slik at underliggende normer, innstillinger og verdier kommer til overflaten. Vi vurderte fokusgruppeintervjuer som en hensiktsmessig tilnærming gitt undersøkelsens avtalte formål.

Forskningsprosjektets avtalte tidsperiode og ressursbruk satte begrensninger for antallet informanter, samtidig som utvalget måtte være stort nok til at vi fikk svar på spørsmålene våre. Hovedintensjonen i kvalitativ forskning er ikke å sammenligne ulike enheter, men å få tilgang til handlinger og hendelser som er relevante for undersøkelsens problemstilling. Det er følgelig av stor betydning at man får et utvalg av informanter som har interesse for undersøkelsens problemstilling, og som ut fra dette bidrar positivt til studien med sine erfaringer og refleksjoner over temaet. I samarbeid med fylkeskommunal og regionale rådgiverkoordinator ble det gjort et utvalg av videregående skoler. Forskningsgruppen fikk tilsendt navn på kontaktpersoner ved den enkelte skole. Disse fikk i oppgave å organisere elevintervjuer ut fra følgende kriterier:

- Elever fra både yrkesfaglige og studieforberevende studieprogram
- Elever fra ulike trinn
- Antall elever pr. intervju: 8

Prosjektleder avtalte også at det i forbindelse med gjennomføring av elevintervjuer kunne gjennomføres intervju med utdannings- og yrkesrådgivere ved den aktuelle skolen og andre videregående skoler i samme region.

Det ble sendt ut informasjon til elever/foresatte (vedlegg 1) og til skolene (vedlegg 2). I tillegg ble det sendt ut samtykkeskjema (vedlegg 3).

I tillegg til intervjuer er det, i tilknytning til forskningsspørsmål to, blitt gjennomført en undersøkelse av status for organiseringen av elevtjenesten i Oppland. Denne delen av evalueringen er i all hovedsak basert på en gjennomgang av forskjellige styrings- og strategidokumenter utviklet av OFK. Disse ble presentert i kapittel 1.1.2. Ut fra en slik gjennomgang var siktemålet å undersøke rutiner for organisering og samhandling, både innad i elevtjenesten, mellom elevtjenesten og eksterne samarbeidspartnere og mellom elevtjenesten og relevante samarbeidspartnere i OFK. Som nevnt i kapittel to, brukes også intervjudata fra intervjuer med utdannings- og yrkesrådgivere for å belyse dette temaet fra et aktørperspektiv. I tillegg til dokumentgjennomgangen er det samlet inn oversikter over kompetansenivå for utdannings- og yrkesrådgivere, og ressurser avsatt til de ulike funksjonene i elevtjenesten på de ulike skolene i Oppland.

3.2 Gjennomføring av fokusgruppeintervjuer

Det ble gjennomført til sammen fem fokusgruppeintervjuer. Tre elevintervjuer og to intervjuer med utdannings- og yrkesrådgivere. Respondentene kom fra videregående skoler som tilbyr både yrkesforberedende og studieforberedende utdanningsprogrammer. Tidsrammen for intervjuene var to timer. Intervjuene ble gjennomført av høgskolelektor Torild Schulstok og Ph. D-stipendiat Ingrid Bårdsdatter Bakke.

Til sammen 24 elever og fem utdannings- og yrkesrådgivere deltok. Elevintervjuene hadde en sammensetning som svarte til kriteriene nevnt ovenfor. Intervjuene ble gjennomført i uke 39 og 42. I denne perioden viste det seg at utdannings- og yrkesrådgivere ved de videregående skolene er involvert i skolebesøk på ungdomsskoler på kveldstid. Det medførte at det ikke lot seg gjøre å intervjuer ønsket antall utdannings- og yrkesrådgivere. Intervjuene ble tatt opp på digital opptaker, og transkribert i etterkant av intervjuene. Materialet vil bli destruert etter at oppdraget er avsluttet.

Intervjuguiden for elevintervjuer (vedlegg 4) ble utarbeidet ut fra forskningsspørsmål en. Intervjuguiden for intervjuer med utdannings- og yrkesrådgivere (vedlegg 5) ble utarbeidet ut fra forskningsspørsmål to. I tillegg ble intervjuguiden utviklet i forbindelse med den nasjonale undersøkelsen av rådgivningstjenesten i skolen brukt som grunnlag for begge intervjuguidene (Buland m.fl., 2011). Dette for å kunne gjøre sammenligninger med resultater fra tidligere gjennomført relevant forskning i en norsk kontekst. Vi la vekt på at intervju spørsmålene skulle være enkle og presise, samtidig som vi håpet de ville vekke informantenes interesse og engasjement og slik bidra til god dynamikk. Intervjuguiden fungerte samtidig som en huskeliste for intervjuer, som sikret at vi fikk innhentet den informasjonen vi trengte for å få belyst våre spørsmål i undersøkelsen.

Intervjuguiden hadde en relativt stor grad av strukturering i form av konkrete spørsmål. Dette sikret sammenlignbart datamateriale som gjorde det lettere å analysere materialet på tvers av de ulike temaene.

En utfordring med fokusgruppeintervjuer kan være at enkelte informanter kan dominere gruppa og forhindre at andre slipper til med sine synspunkter. I gjennomføringen av intervjuene var vi oppmerksomme på å forebygge dette, og vi forsøkte etter beste evne å få alle til å slippe til.

3.3 Bearbeidelse av datamaterialet

Transkriberingen ble startet umiddelbart etter at intervjuene ble gjort. I tillegg lyttet prosjektgruppas medlemmer gjennom alle intervjuene. Forskningsgruppa ble samlet for en felles gjennomgang og kategorisering av tema som pekte seg ut. Vi syntes det var viktig å få med så mange ulike nyanser som mulig, uten at vi la inn våre tolkninger og meninger. Prosjektleder utformet med bakgrunn i de transkriberte tekstene og gjennomgangen i forskningsgruppa en oppsummering av det vi anser som tematiske hovedfunn. Disse oppsummeringene ble sendt til kontaktpersonene på skolene hvor det ble gjennomført elevintervjuer, som igjen sendte de videre til deltakende elever. Dette for at elevene kunne få anledning til gjennomlesning og mulige kommentarer. Oppsummeringen av intervjuene med utdannings- og yrkesrådgivere ble sendt til deltakende rådgivere for gjennomlesning og mulighet for kommentering. Hensikten med å sende det ut til informantene var at de som hadde kommentarer kunne gi oss tilbakemeldinger på om oppsummeringen virket troverdig i forhold til de oppfatninger som er blant de vi intervjuet om denne saken. I eposten bemerker vi at oppsummeringene og drøftingene er basert på en samlet bearbeidning av både intervjuer de selv deltok i, og de andre intervjuene.

Undersøkelsen er gjennomført i henhold til forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskapelig forskning utviklet av den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora.

4 Resultater knyttet til forskningsspørsmål 1 – Hvordan opplever elever skolens utdannings- og yrkesrådgivning?

Vi har valgt å presentere resultatene fra elevintervjuene i form av en samlet oppsummering. Oppsummeringene er en beskrivelse ut fra den informasjon vi fikk i intervjuene. Oppsummeringene er skrevet i fortellende form, hvor vi har valgt å inkludere en god del sitater fra elevene. Siden utvalget relativt sett er lite, har vi valgt å anonymisere deler av sitater hvor navn og elevenes utdanningsprogrammer framkommer.

Fortellingen starter med hva som gjorde at elevene valgte som de gjorde i overgangen mellom ungdomsskole og videregående. Dette temaet er tatt med ut fra oppdragets mandat om å undersøke hvem som påvirker elevene i deres utdanningsvalg. Flere av elevene kommer i denne delen inn på sine erfaringer med rådgiver på ungdomsskolen. Siden dette er forhold som ikke er innenfor evalueringenes mandat, vil dette ikke bli omtalt i noen særlig grad. Videre vil vi presentere elevenes opplevelse av utdannings- og yrkesrådgivningen på deres videregående skole. Herunder opplevelser knyttet til tilgjengelig og kvalitet. Vi går videre inn på elevenes opplevelse av elevtjenesten som helhet, og da særlig temaer knyttet til deres opplevelse av samarbeidet mellom de ulike aktørene i tjenesten.

4.1 Valget av videregående utdanningsprogram

Elevene vi intervjuet i denne evalueringen beskriver i stor grad valget som basert på egne interesser og drømmer. En av elevene, som har erfart hvordan det er å gjøre et feilvalg beskriver det slik:

«jeg syns egentlig den viktigste man skal høre på er seg selv først og fremst. Finne ut hva man har lyst til, og som hun [en av de andre elevene som deltok i intervjuet] sier at det er ingen vits å gå på skolen hvis man ikke vet hva man har lyst til å bli og bare gå hva som helst. Man ser jo det, det var jo derfor jeg droppet ut fordi jeg ikke visste hva jeg ville, eller jeg turte ikke da.»

Enkelte av elevene synliggjør også at valget av videregående utdanningsprogram er et ledd i deres videre utdanningsløp. Flere av de som har en tydelig plan for videre utdanning peker på viktigheten av å ha yrkesfag «i bunn» for en senere utdanning på høyskole eller universitet. En elev sier:

«jeg går byggeteknikk fordi jeg har ett mål om å utdanne meg til byggingeniør senere. Og da har jeg tenkt sånn at det er lettere for meg å få jobb med fagbrev i bunn og bygge på med teoretiske fag da. Og jeg er praktisk anlagt da samtidig som jeg liker teoretiske fag. Og når jeg tar disse fagene så kan jeg gå rett til høyskoler etter på.»

Når det gjelder eventuell påvirkning fra andre, svarer flere av elevene at vennenes valg var viktig. De fleste elevene trekker også fram samtaler med sine foreldre som viktige, samtidig som de er opptatt av å påpeke at de gjorde selvstendige valg. En elev sier det slik:

«altså jeg vil si at det var lettere å snakke med mamma om det jeg ville gå da, eller det hun syns var lurest for meg, enn en annen person som ikke kjenner meg så godt»

Når det gjelder aktiviteter som de videregående skolene er involvert i knyttet til overgangen fra ungdomsskolen, er dette i all hovedsak åpne skoler, besøk på ungdomsskolene og tiltakene hospitering og infoteam. Elevene trekker særlig fram verdien av erfaringsbaserte aktiviteter hvor de kan oppleve hvordan de ulike utdanningsprogrammene faktisk er. En elev sier:

«ja for min del så fikk jeg en blekke fra Vigo, eller hva det heter, hvor det sto at jeg skulle streke under det jeg syn var interessant og lese gjennom. Jeg mener at hvis du skal få noe informasjon om hva du skal bli må du få muligheten til å reise rundt og kanskje se og prøve litt og reise litt rundt å se i alle fall hvordan ting fungerer. Ikke bare på ett ark, for det blir litt vanskelig.»

Elevene som uttaler seg positivt om muligheten en har for å besøke videregående skoler før valget av utdanningsprogram skal tas, er imidlertid tydelige på at de videregående skolene må ta disse dagene på alvor. En elev beskriver følgende negative erfaring:

«for de som ikke var så sikre så ble de bare enda mer forvirret fordi det var ingenting som vekket oppmerksomheten deres fordi det var ingen på de videregående vi besøkte som hadde visst at vi skulle komme, så de prøvde ikke en gang å få oss interesserte. Så de som var forvirret ble bare mer forvirret fordi det var jo ingenting.»

4.2 Opplevelsen av utdannings- og yrkesrådgivning på den videregående skolen

En helt sentral tilbakemelding fra intervjuene med elevene er at utdannings- og yrkesrådgivning på videregående skole må bli mer tilgjengelig og synlig for elevene. Et flertall av elevene sier at de ikke kjenner til tilbudet. En elev sier «jeg tror at de er der men vi vet på en måte ikke hvem de er. Har troen på at de sitter der nede men det er liksom ikke noe mer».

Et særtrekk for elevene som går på yrkesfaglige utdanningsprogrammer er at programfaglærer og til en viss grad kontaktlærer anses å være en mer naturlig samtalepartner om tema som ifølge forskrift til opplæringsloven primært er tillagt rådgiverfunksjonen. Programfaglæreren vurderes særlig viktig ut fra sin kjennskap til potensielle lærlingplasser, noe som er et viktig tema for elevene på yrkesfaglige utdanningsprogrammer. For elever på både studieforbereende og yrkesfaglige utdanningsprogram er kontaktlærer sentral, både som en samtalepartner, men også som et bindeledd til personer i elevtjenesten. En elev sier det slik på spørsmål om hvem de tar kontakt med hvis de har spørsmål som ikke er av faglig art:

«nei da hadde jeg spurt kontaktlærer, har jo egentlig en veldig god kontakt der og snakke om det som er og ikke er og at han kan finne noen som passer. Et sånn forhold har jeg til kontaktlæreren i alle fall.»

Erfaringene med at kontaktlærer kan fungere som et bindeledd er imidlertid delte. En annen elev sier:

«det sitter jo folk der [elevtjenesten] som jeg ikke helt vet hva driver med så da spurte jeg læreren min om hvem jeg skulle gå til for jeg var litt usikker på om jeg skulle ta fagene i år eller bare ta det på to år nå, og da var det egentlig [Rådgivers navn] men hun visste ikke helt hvor han var eller hvor han hadde kontor så det var litt sånn, vi får ikke så mye informasjon med mindre de kommer opp selv og sier det.»

Det er imidlertid viktig å påpeke at flere av elevene har positive erfaringer med utdannings- og yrkesrådgiver, og andre av aktørene i elevtjenesten. En elev sier det slik:

«vi har en veldig flink helserådgiver syns jeg. Nå husker jeg ikke hva hun heter selvfølgelig, men jeg har vært hos henne mange ganger, men hvis folk ikke vet om henne så burde de få vite om henne fordi hun kan det meste holdt jeg på å si. Men det er jo mer som hos en helsesøster sånn sosialt og men hun har veldig god oversikt over det meste egentlig og hvis du kommer til henne med ett problem som kanskje ikke er helt innenfor hennes eget felt så hjelper hun deg i veldig riktig retning til hvem du skal snakke med.»

Når det gjelder utdannings- og yrkesrådgivningen er det særlig konkret informasjon om valgmuligheter og ulike kombinasjonsmuligheter en kan bygge opp utdanningen sin rundt elevene er opptatt av. I forbindelse med informasjon om utdannings- og yrkesmuligheter er det utviklet flere store nasjonale nettbaserte systemer for dette. Elevene er imidlertid opptatt av å få informasjonen bearbeidet og fortalt av utdannings- og yrkesrådgiveren. De opplever at nettsidene er omfattende og vanskelige å orientere seg på. I tillegg ønsker majoriteten av elevene at utdannings- og yrkesrådgiveren skal gi en bekreftelse på at informasjonen de eventuelt har funnet er riktig og at de har tolket den rett.

En kan derfor oppsummere med at forskningsspørsmålet om elevenes opplevelse av skolens utdannings- og yrkesrådgivning er preget av at ikke alle har noen erfaringer å dele. Enten fordi de ikke har følt behov for det, men også fordi de opplever at utdannings- og yrkesrådgiverne i for liten grad har gjort tilbudet sitt tilgjengelig. Den samme erfaringen gjelder resten av elevtjenesten. Av de elevene som har konkrete erfaringer med en eller flere av aktørene i elevtjenesten er imidlertid opplevelsen i stor grad god. De som har kontaktet ansatte i elevtjenesten trekker særlig fram viktigheten av å ha elevtjenesten der til å snakke om andre ting enn konkrete faglige spørsmål. De ønsker bekreftelse, og å bli tatt på alvor med sine drømmer og ideer om framtidig deltakelse i arbeidslivet. I tillegg ønsker de seg at rådgivningen, særlig i overgangssituasjoner mellom skoleslag eller utdanning og arbeid skal inneholde aktiviteter som gir de anledning til å oppleve og erfare.

5 Resultater knyttet til forskningsspørsmål 2 – Hva er status for elevtjenesten i Oppland?

I gjennomgangen av resultater for forskningsspørsmål vil vi innlede med en oversikt over ressursbruk knyttet til elevtjenesten i videregående skoler i Oppland. Oversikten er utarbeidet av administrasjonen i OFK og bygger på tall per 26. august 2016. Vi vil videre presentere en oversikt over den formelle kompetansen til utdannings- og yrkesrådgivere. Denne undersøkelsen bygger på en kartlegging gjennomført av administrasjonen i OFK høsten 2014.

5.1 Ressursbruk knyttet til elevtjenesten i videregående skoler i Oppland

Skole	Elevtall	Helse- rådgiver	Utdannin g- og yrkes- rådgiver	Sosial- pedagogisk rådgiver	Oppfølgings- tjenesten	Annet/ kommentar
Lena- Valle	652 (482+170)	93	130	*	51	*Ingen spesifikk sos.ped.res surs, men gir kontaktlære rne lokalt tillegg
Dokka	309	40	35	35	45	
Hadelan d	901	100	140	89	151	
Gjøvik	1188	200	148	60	91	100 % miljøarbeid er
Gausdal	412	30	50	50	*	*OT ressursen ligger under Lillehamme r vgs
Valdres	520	50	62	50	68	
N- Gudbran dsdal	585 (396+128 +61)	83	*	*	100	*Skolen har ikke splittet ressursen mellom karriere- og sos.ped. Til

						sammen har de 141 ressurs på to rådgivere.
Vinstra	441	50	77	23	52	
Lillehammer	1218 (604+240 +374)	135	220	170	102*	*Gausdal vgs dekkes også med denne OT ressursen
Raufoss	481	57	50	50	50	

(Ressursbruk angitt i %)

Utover det som framkommer i tabellen er forskningsgruppa, basert på en gjennomgang av de enkelte skolenes nettsider, kjent med at det også er ansatt miljøarbeidere ved flere av skolene. Fire av de videregående skolene i fylket har også NAV-veiledere på sine skoler som en del av et nasjonalt forsøk. Fra informasjonen som foreligger inngår begge disse tjenestetilbudene i skolenes elevtjeneste.

Av tabellen kan en, sett i sammenheng med elevtallet på den enkelte skole, lese at det er en varierende praksis på de ulike skolene, både i %-vis ressurs og måten en velger å organisere tjenesten.

5.2 Formell kompetanse – utdannings- og yrkesrådgivere

Høsten 2014 ble det gjennomført en kompetansekartlegging blant fylkets utdannings- og yrkesrådgivere. Undersøkelsen omfattet rådgivere i begge skoleslag. Fra undersøkelsen kan en lese at majoriteten av utdannings- og yrkesrådgiverne i videregående skoler har en tilleggsutdanning tilsvarende det Utdanningsdirektoratet (2009) omtaler som rådgiverrelevant utdanning utover en bachelorgrad. I undersøkelsen er det bedt om en egenvurdering av egen kompetanse knyttet til de forskjellige veiledende kompetansekriteriene Utdanningsdirektoratet opererer med (Utdanningsdirektoratet, 2009). På en skala fra 1 til 4, hvor 1 er «behersker meget godt» og 4 er «usikker» vurderer utdannings- og yrkesrådgiverne sin kompetanse som gjennomgående god. Dette gjelder særlig kriterier knyttet til det å kunne kommunisere godt med elevene og bygge opp tillitsfulle relasjoner. Når det gjelder områder hvor rådgiverne oppgir å være mer usikre gjelder dette kriteriene «ha god kunnskap om det norske utdanningssystemet og kjennskap til utdanningssystemet i andre land», «ha god kunnskap om utdanningsmulighetene i Norge og andre land, herunder søknadsfrister, inntaksvilkår, finansieringsmåter og påkrevde fagkombinasjoner», «ha god kunnskap om arbeidslivet og arbeidsmarkedet nasjonalt og i utlandet», og «koordinere utdannings- og yrkesrådgivingen internt og i forhold til skolens eksterne samarbeidspartnere, som bl.a. lokale skoler og arbeidsliv».

5.3 Resultater fra fokusgruppeintervjuene med utdannings- og yrkesrådgivere

Som omtalt i kapittel tre, ønsket forskningsgruppen å intervju utdannings- og yrkesrådgivere om deres opplevelse av egen rolle. I tillegg ønsket vi å bruke disse intervjuene for å få et innblikk i hvordan de, som representanter for en aktørposisjon, opplever organiseringen og samarbeidet i egen skoles elevtjeneste, samarbeidet med andre funksjoner i OFK og eksternt samarbeid. Som med resultatene fra elevundersøkelsen, har vi valgt en framstilling hvor vi velger å inkludere en del sitater. Vi har valgt å presentere resultatene ut fra seks ulike tema; forståelse av rådgiverrollen, hvordan de organiserer utdannings- og yrkesrådgivningen, hvordan samarbeidet med resten av elevtjenesten oppleves, hvordan de opplever samarbeidet med andre funksjoner i OFK, hvordan samarbeidet med eksterne samarbeidspartnere oppleves og opplevelser knyttet til egen kompetanse.

5.3.1 Rådgiverrollen

I intervjuene er flere av rådgiverne opptatt av å tydeliggjøre hvordan rådgiverrollen skiller seg fra eksempelvis lærerrollen i skolen. Gjennom dette kommer det videre fram et ønske om å synliggjøre hvordan rådgiverrollen inngår som en del av helheten i skolens oppgaver. En rådgiver sier det slik:

«Jeg føler at vi som rådgivere har en annen rolle enn faglæreren. Faglæreren tar hånd om faget sitt men det er ikke sikkert det er det eleven trenger i veiledninga si. Det er ikke sikkert han skal videre i det faget, da er det litt annerledes sammensetning på studiespesialiserende . kjem det en elev på bygg eller eelktro er en på en måte kjøpt og betalt og skal være der. Skal inn i kulturen og bli snekker osv. men det er ikke sikkert det er på de premisser eleven har kommet på bygg. Kanskje skal han videre på noe annet etter vg1 og da syns jeg at vi har en viktig rolle i oppdraget vårt i forhold til opplæringslova».

Rådgiverne er videre opptatt av å framheve viktigheten av at de har kombinerte stillinger. Det å kombinere en rådgiverstilling med en undervisningsstilling oppleves som avgjørende for å ha en grunnleggende kontakt med elevmiljøet.

Et tema som majoriteten av rådgiverne er opptatt av, er utfordringer knyttet til aksepten fra lærere om å ta elever ut fra ordinær undervisning for samtaler. En rådgiver sier:

«Du får ofte opplevelsen av at vi er litt til bry for de andre. Vi klarer ikke å ta de ut i pauser og..»

En annen rådgiver sier:

«Så jeg opplever nok at vi får litt stikk og vi må skrive lapper og det er liksom gnisninger..»

Rådgiverne knytter imidlertid disse gnisningene primært til et ønske fra lærerne om å kunne planlegge en hensiktsmessig undervisningsprogresjon for elevene. For å imøtekomme dette forsøker de å planlegge gjennomføringen av elevsamtaler, primært ut fra antallet timer elevene har i de ulike fagene. En rådgiver sier det slik:

«men jeg tenker at når jeg langtidsplanlegger for eksempel gruppeveiledning så planlegger jeg i de timene hvor programfaglærerne har timer så sant jeg får de til å stemme med min timeplan. Og når jeg er ledig. For det oppleves så mye enklere, de har mer å gå på

på en måte og da sier jeg fra en to tre uker i forveien sånn at de kan planlegge undervisningsmetode ut i fra at grupper skal inn og ut i løpet av dagen»

De peker også i den sammenheng på viktigheten av en ledelsesforankring. En rådgiver sier

«så jeg syns det mangler en sånn, dette er ingen kritikk men jeg syns det mangler en helhetlig ledelsesforankring. Og hvor det er klare linjer ut til kontaktlærere og faglærere, «dere har og kanskje et likeså stort ansvar for karrierevalg som rådgiver».

En annen rådgiver sier:

«jeg tenker dette burde være ledelsesforankra, vi skal ikke være mellom, forhandlingsmenn for å få lov til å gjøre jobben vår. Det burde være en tydelig ledelse som sier tydelig i fra, da prioriterer vi det og det, selvsagt skal vi spille på lag og sette opp lister og alt det der, men vi skal ikke behøve forhandle oss fram og fortelle hvor viktig det vi gjør er for å få lov til å komme»

5.3.2 Hvordan arbeidet organiseres

Et gjennomgående inntrykk fra intervjuene med utdannings- og yrkesrådgiverne er et ønske om å legge opp veiledningen av elevene ut fra forskjellige planer. Ut fra sin kjennskap til forskjellige frister legges rådgivningen gjerne opp ut fra et årshjul. Måten majoriteten av rådgiverne bygger opp tjenesten på beskrives godt gjennom følgende utsagn fra en av rådgiverne:

«jeg og [en annen rådgiver] har jo vært rundt i klassene og presentert oss så de kjenner oss, og så setter vi opp lister og så organiserer vi da klasseveiledning, mindre gruppeveiledning, og så ender det ofte med at vi kanskje også tar smågrupper på to og to, og så individuelle samtaler etterpå. Etter behov da».

I planleggingen av veiledningen er også rådgiverne opptatt av å differensiere mellom hvilke grupper de har ansvar for. For rådgivere med ansvar for elever på siste året av studieforbereende utdanningsprogrammer vektlegges det i stor grad konkret informasjon knyttet til veien videre. For elever som akkurat har startet på videregående velges ofte en annen tilnærming, særlig for elever på yrkesfaglige programmer. En rådgiver sier det slik:

«for de har jo akkurat valgt da, de har valgt en fagretning, helse bygg eller hva, de har det grunnleggende valget og så blir det på en måte å finne ut: Er det riktig?! Er det vennene dine, er det foreldrene dine, hva er det som har gjort at du har valgt det, og så det er ofte, når du kommer inn i en klasse, når du begynner på elektro, så er lærerne ekstremt elektrofolk. Og vil gjerne at de skal fortsette med den karrieren, og det føler jeg, mange ganger da, er behov for en voksenperson som stopper opp og er med å reflekterer med eleven rundt om valget da. Det er ikke sikkert at det egentlig er det. det er ikke sikkert en har forutsetninger»

5.3.3 Samarbeid mellom ulike aktører i elevtjenesten

Majoriteten av utdannings- og yrkesrådgiverne opplever at det er en god struktur for ulike møteplasser i elevtjenesten. Det trekkes fram ulike møter, gjerne hver uke, hvor det gjøres en fordeling av hvem som skal/bør følge opp elever med ulike utfordringer. Utover de fastsatte møtene opplever rådgiverne stort at de har funnet en samarbeidsform som fungerer. En rådgiver sier:

«Men sånn i fra dag til dag, uke til uke så er vi i samme korridor og kan spørre hverandre om råd. Sånn som hun fra oppfølgingstjenesten som satt her. Så mangler de kanskje litt på yrkesveilederbakgrunnen, så kan jeg gå inn og hjelpe litt med det i en samtale, og så sitter jeg med en elev som har tenkt å droppe ut og så vet jeg litt for lite om OT, så kan de komme inn og si litt . eller hvis vi begynner å snakke med en elev og oppdager at det er mer sosped eller helse, så kan vi si til at eleven, at vi tror kanskje, hvis du synes det er greit at du også bør snakke med sosped eller helserådgiver og så kan vi jo drøfte elever innad som vi ser har mange behov».

Selv om samarbeidet i all hovedsak oppleves godt, uttrykker flere av rådgiverne et ønske om å kunne bli bedre kjent med kollegaene i elevtjenesten ved sin skole. Enkelte rådgivere trekker fram at møtene internt i elevtjenesten preges av utfordringer ved at ulike profesjoner/personligheter skal samarbeide og bli enig. Her opplever de det som avgjørende at en grunnleggende trygg relasjon mellom de ulike aktørene vil være avgjørende. To av rådgiverne uttrykker det slik i en ordveksling:

«Elevtjenesten er veldig bra for at vi skal kunne gjøre noe raskt med enkeltelever, men så er det veldig avhengig av kommunikasjon innad i gruppa for å få kvalitet. Funksjonene er der ikke sant, kompetansen er der, helt fantastisk, og plattformen for å samarbeide er også der,.. få evna å få det til.»

5.3.4 Samarbeid internt i Oppland Fylkeskommune

Et tema som flere av rådgiverne trekker fram er et behov for en tydeliggjøring av hvem som gjør hva i samarbeidet mellom ulike funksjoner i OFK. De trekker som et eksempel fram et behov for en tydeliggjøring av funksjonene fylkeskommunal og regionale rådgiverkoordinator har. I tillegg er de opptatt av en tydeliggjøring av samarbeidet mellom aktører som har arbeidsplass på fylkeshuset og de enkelte skolenes elevtjenester. Et tredje område er samarbeidet med de regionale karrieresentrene. En rådgiver oppsummerer hensikten med en tydeliggjøring av disse forholdene slik:

«det er mangel på å kjenne til hverandre. Hadde vi hatt kunnskap om hva de andre driver med så kanskje vi kunne sett muligheter til å bruke hverandres kompetanse»

5.3.5 Samarbeid med ungdomsskoler, bedrifter og høyere utdanningsinstitusjoner

Samarbeidet med eksterne aktører kan deles inn i to områder. Det første er et samarbeid med ungdomsskolene, og da særlig knyttet til tiltak som skal sette elevene i stand til å gjøre bevisste valg av utdanningsprogram i videregående. Her opplever rådgiverne at de strekker seg langt i å delta på møter på ungdomsskolene. En rådgiver sier det slik:

«jobben ned mot ungdomskolen er en utrolig viktig jobb. Vi har en høy grad av imøtekommenhet, vi er fleksible for at elevene skal velge rett. Igjen er intensjonen elevretta. Villig til å strekke oss. Strekker seg for at ungdomsskoleelever skal få informasjon om hva vgs dreier seg om, ikke bare tilfeldige messer. Genuint opptatt av det.»

Når det gjelder tiltakene som omhandler besøk på videregående skoler, har de en mindre rolle i selve gjennomføringen. Men de har en sentral rolle som organisatorer for disse aktivitetene. De anser disse tiltakene som viktige, samtidig som de uttrykker en bekymring for at tida de bruker på dette heller burde vært brukt på elevene på egen skole.

Det andre området hvor samarbeid med eksterne står sentralt er samarbeidet med bedrifter og høyere utdanningsinstitusjoner. For førstnevnte dreier samarbeidet seg i all hovedsak om å sette elever i kontakt med aktuelle bedrifter for utplassering og en eventuell lærlingplass. Når det gjelder kontakten med høyere utdanningsinstitusjoner dreier dette seg både om å innhente informasjon på vegne av elevene, men også om en kompetanseheving for egen del.

5.3.6 Behov for ytterligere kompetanse

På direkte spørsmål om egen kompetanse og eventuelle kompetansebehov er rådgiverne opptatt av at denne bør være målrettet for det arbeidet de gjør for sine elever. En viktig arena for en slik læring mener de er gjennom erfaringsdeling i de regionale nettverkene for rådgivere. Selv om majoriteten av rådgiverne er positive til utbyttet av disse nettverkene, oppleves det samtidig som en utfordring at de samler aktører med mange ulike funksjoner. For å bedre samarbeidet om elever mellom skoleslag er dette positivt, men for konkret erfaringsdeling om eksempelvis hvordan en best kan veilede elever som ønsker å avbryte sin videregående opplæring, opplever en del av rådgiverne at nettverksmøtene blir for generelle.

6. Forsknings spørsmål 3 - Framtredende funn om rådgivningens effekt, organisering og innhold i forskningsbasert kunnskap

I gjennomgangen av forskningsbasert kunnskap har vi i all hovedsak valgt å inkludere funn fra forskning som er blitt gjennomført i en norsk kontekst. En nylig gjennomført gjennomgang av norske forskningsresultater knyttet til utdannings- og yrkesrådgivning viser at forskningen i all hovedsak har vært oppdragsstudier initiert av nasjonale myndigheter og fylkeskommuner med ønske om kunnskapsbaserte anbefalinger for videre profesjonalisering (Haug, 2016). Videre at studiene har vært basert på en forståelse av kvalitet i tjenesten som relatert til tre komponenter; strukturkvalitet, prosesskvalitet og utbyttekvalitet (NOU 2003: 16, 2003). Av særlig interesse er utbyttekvaliteten, altså hvilken effekt tjenesten har på oppnåelse av ulike målsetninger. Lignende inndelinger finner en også i anbefalingene fra ulike europeiske instanser (ELGPN, 2015) og i Karriereveiledningsutvalgets innstilling (NOU 2016: 7, 2016). I fortsettelsen vil vurderinger og anbefalinger knyttet til de ulike kvalitetskomponentene bli presentert slik de ulike forskerne har valgt å presentere sine hovedfunn.

I forbindelse med evalueringen av kunnskapsløftet, ble også skolens rådgivning evaluert (Buland m.fl., 2011). De skriver i sin konklusjon: «Våre informanter vurderer i all hovedsak kvaliteten på rådgivningen som bra. Både rådgivere og rektorer gir i intervjuer uttrykk for at kvaliteten på arbeidet er bra, og har blitt bedre de siste årene. Samtidig er de fleste av dem nøkterne og realistiske personer, som også ser potensial for videre utvikling på flere områder. Lærere mener at mange elever har gjort gode valg når de begynner i videregående skole, selv om de fortsatt ser at en del elever gjør ubevisste og dårlig begrunnede valg.» (s. 252). de skriver videre:

«Elevene i våre intervjuer gir et blandet svar på om den rådgivningen de får/har fått er god nok og gjør dem bedre i stand til å gjøre gode valg. Noen er svært fornøyd, en betydelig gruppe er tilsvarende lite fornøyd, og en relativt stor mellomgruppe peker på ting som har fungert bra, og ting som ikke har fungert så bra. Flere etterlyser mer tid med rådgiver, mer felles refleksjon rundt valgene og flere muligheter for praktiske erfaringer. Totalt mener vi at det er riktig å si at rådgivningen i skolen er i utvikling, viktige grep er tatt og dette har ført til økt kvalitet på det arbeidet som utføres. Samtidig går denne utviklingen i ulik hastighet ved ulike skoler og i ulike regioner, noe som ikke er uventet i og med at både skolen og samfunnet er i kontinuerlig forandring både på lokalt, regionalt og nasjonalt nivå. Det er fortsatt et klart potensial for forbedring av kvaliteten på rådgivningstjenesten, men man er på rett vei.» (s. 252)

I en undersøkelse av rådgivningen i fylkene Nord Trøndelag, Sør Trøndelag og Møre og Romsdal konkluderer forskerne med en rekke konkrete anbefalinger (Buland m.fl., 2014). De omtaler dette som gode grep som de tror vil bidra til å styrke skolens rådgivning i de tre fylkene. Til skoleeiere (i begge skoleslag) kommer de med følgende anbefalinger (s. 274-277):

- Opprette flere stillinger som regionale pådrivere som kan arbeide på tvers av kommuner og skoleslag, og bistå skoleeiere i å ta en mer aktiv rolle, som eksterne utviklingsagenter for kommuner og skoler.
- Start skolebasert kompetanseutvikling rundt rådgivning/karriereveiledning, basert på den enkelte skoles behov, og som omfatter alle grupper i skolen, ikke bare rådgiver.
- Øk rådgiverressursen: Rådgiverressursen har vært uendret siden 1973, til tross for stadig økende fokus på betydningen av rådgivning både for elever og samfunn. Vi mener det er på høy tid at skolens totale ressurser til rådgivning blir økt. I påvente av en nasjonal økning, som bør være målet, anbefaler vi at man går inn med ekstra midler fra skoleeier.
- Praksisnær læring: Stimuler ungdomskolene til i større grad å benytte andre, praksisbaserte læringsformer og læringsarenaer. Dette kan bidra til å gjøre ungdomsskolen noe mindre «studiespesialiserende», skape bedre læring og også gi elever konkrete erfaringer som kan bidra til bedre, mer varierte valg
- Sats på yrkesfag: Start en samordnet satsing på rekruttering til yrkesfag. Bevisstgjør rådgivere, lærere, elever og foreldre om mulighetene som ligger i å velge yrkesfag. Studiespesialiserende må ikke være det automatiske valget. Samarbeid tett med representanter fra arbeidslivet om dette.
- Utvid den regionale satsingen på realfag: Realfag trenger ikke å bety studiespesialisering. Yrkesfag trenger også realfag og de beste ingeniørene har ofte et fagbrev som grunnlag for sin kompetanse.
- Gjennomfør delt rådgivningstjeneste: Der det er mulig bør man skille det sosialpedagogiske rådgivningsarbeidet fra karriereveiledningen. På den måten får man mulighet til fokusering, konsentrasjon og man kan utvikle spesialkompetanse for begge områder.
- Utvikle finansieringsmodeller: Utvikling skjer ikke av seg selv og utvikling er ikke gratis. Man bør derfor søke å utvikle finansieringsmodeller der stat, fylkeskommune, kommune og næringsliv sammen kan tilføre nødvendige midler til kompetanse- og systemutvikling i rådgivningsfeltet.
- Oppmuntre og bruke lokale næringsforeninger: Oppfordre lokale næringsforeninger til å ta en rolle som koordinator/matchmaker for koblinger mellom skoler og bedrifter.

De kommer videre med anbefalinger knyttet til innholdet og organiseringen av skolens rådgivning:

- Bevar og styrk skolens rådgivning: Vi tror det er en ubetinget fordel at rådgivning er en funksjon i den enkelte skole. Dette gir en nærhet til alle elevene som ingen andre modeller kan oppnå.
- Gjøre, ikke bare høre: Utvid muligheten for hospiteringer i skole og bedrift. Elever lærer mer ved egne erfaringer enn ved informasjon. Det bør derfor etableres flere fleksible ordninger både for kortere besøk i skoler og bedrifter, og for hospitering over en dag eller mer. Slike tilbud bør også gjøres tilgjengelig for elever på studieforbereidende opplæringsprogram.
- Rollemodeller: Bruk gode rollemodeller i møte med elevene. Utvikle regionale rollemodellbanker, etter modell fra realfagssatsingen. Bygg opp systemer/databaser der skoler kan hente gode rollemodeller ved behov; elever i videregående skole, lærlinger, unge arbeidstakere.

- Prosjekt til fordypning – også for studiespesialiserende: Utvikle ordninger som gir elever på studiespesialiserende flere muligheter for hospiteringer og andre praksisopplevelser i utdanningsinstitusjoner eller bedrifter.
- Hele skolens rådgiving: Bevisstgjøre lærer om deres rolle og funksjon i skolens rådgivingsarbeid.
- Bevisste utdanningsvalg: Blås liv i satsingen på kjønnsutradisjonelle valg. Bruk gode rollemodeller og samarbeid med partnere i næringslivet. Se gjerne på prosjektet «Jenter i bil og elektro» og lignende satsinger for gode eksempler (<http://www.jentefag.no/>). Elever som blir utfordret til å tenke over det kjønnsdelte arbeidslivet opplever rådgivingen/veiledningen de får som bedre enn de som ikke blir det.
- Utvikle bedre arbeidsfordeling i skolen: Rådgiver *skal* arbeide på individ- og systemnivå, men det er mange oppgaver som like godt kan utføres av andre. Da kan rådgiver, i tillegg til å være leder for skolens rådgivings-/veiledningsarbeid, bruke mer av sin tid på det som fortsatt er og bør være kjernen i hans eller hennes rolle; det individrettede veiledningsarbeidet med elever.
- Samordnede elevtjenester: Viderefør arbeidet med å samordne elevtjenestene i skolene slik at karriereveileder, sosialpedagogisk rådgiver, sosiallærer, helsesøster, OT osv. kan arbeide bedre sammen, og utnytter kompetanse bedre på tvers.
- Sikkerhetsnett: Utvikle bedre systemer for å fange opp elever som trenger et møte med rådgiver, men som av ulike grunner ikke selv tar initiativ til det. Innfør obligatoriske møter med rådgiver for alle elever, før valg skal gjøres.

Når det gjelder tematikk knyttet til kompetanseheving har de følgende anbefalinger:

- Kompetansekrav: Still krav om formell kompetanse ved alle nyansettelser av rådgiver, i begge skoleslag. Dagens anbefalte kompetansekrav og kriterier er et klart framskritt, men etter vår mening bør dette gjøres obligatorisk, i hvert fall ved nyansettelser. Rådgiving/karriereveiledning er en kompetanse, det må tas på alvor.
- Lærerutdanningsinstitusjonene: Legg press på lærerutdanningsinstitusjonene for å få dem til å utvikle og gjennomføre tilbud om etterutdanning i arbeidslivsfag og rådgiving/karriereveiledning, spesielt tilpasset lærere som skal undervise i utdanningsvalg og arbeidslivsfag.
- Kompetanse: Gi flere rådgivere og lærer/ledere tilbud om og tilrettelegg for deltakelse i etter- og videreutdanning på området karriereveiledning.

De har også anbefalinger knyttet til samarbeid med ulike eksterne aktører:

- Karrieresenter: Opprett flere karrieresenter som et supplement til den skolebaserte rådgiving. Flest mulig skoler bør ha tilgang til den kompetansen et karrieresenter kan tilføre skolens arbeid med karriereveiledning. Samtidig må man utvikle gode samarbeids- og arbeidsdelingsmodeller mellom karrieresenter og skolens rådgiving. Det ene skal ikke erstatte det andre.
- Møteplasser: Lage flere faste møteplasser for bedrifter, skoler og andre. Konferanser, samlinger osv. er gode fora der man kan bli kjent og knytte kontakter. Slike møter skaper læring, skaper nettverk og åpner dører.
- Nettverk: Videreutvikle og styrke regionale og fylkeskommunale nettverk for rådgivere, og involvere skoleledelsen og skoleeier i større grad enn i dag. Slike nettverk er viktige arenaer for kompetanseutvikling. Skal de få betydning for flere enn

rådgiver, må også skoleleder, kontaktlærere og lærere i større grad enn i dag inviteres og oppfordres til å delta.

- Skoleeier må på banen: Skoleeiere må i større grad å ta en aktiv rolle i skolens rådgivingsarbeid. Skolene har behov for en støttespiller og pådriver utenfor egen skoleport og skoleeier har et lovpålagt ansvar for dette.
- Lokal læreplanutvikling: Nedsett regionale arbeidsgrupper med deltakelse fra ungdomsskole, videregående skole, skoleeier, bedrifter, for å utvikle bedre, lokale læreplaner for faget utdanningsvalg. Se samtidig på modeller for å inkludere arbeidslivskunnskap i lokale læreplaner i alle fag.
- Avklar forventninger: Avklar forventninger og roller mellom samarbeidende aktører, for bedre samarbeid og kommunikasjon.
- Dugnad for karriereveiledning: Vi foreslår at det blir invitert til en dugnad med deltakelse fra fylker, kommuner, skoler, NAV, bedrifter, organisasjoner, høyskoler/universitet og andre fagmiljøer. Dette for å etablere varige samarbeidsstrukturer og utvikle bærekraftige tiltak for bedre karriereveiledning i skolen.
- Rådgiverforum: Rådgivernes egen organisasjon er en potensielt viktig samarbeidspartner i arbeidet med å utvikle rådgivningen. Dra dem med i arbeidet; dette kan bidra både til forankring av arbeidet hos rådgiverne / i skolene og viktig kompetansetilførsel i utviklingen.
- Partnerskap skole og bedrift: Jobb videre med forpliktende samarbeidsmodeller mellom skole og bedrift. Slike nettverk er ofte ustabile, personlige og derfor arbeidskrevende å opprette og vedlikeholde. Vi tror det er en fordel hvis slike nettverk kan komme inn i faste, avtalte former.
- Samarbeid mellom skoler: Koble ungdomsskoler og videregående skoler mer forpliktende. Alle videregående skoler bør være kjernen i et partnerskap med en eller flere ungdomsskoler, for å bidra til kompetanseutvikling og bedre rådgivning.

Som en del av en doktorgradsavhandling om kvalitet i skolens karriereveiledning gjennomførte Haug (2017) intervjuer med elever, utdannings- og yrkesrådgivere, skoleledere og skoleeiere på skoler i Oppland. Her ble de ulike aktørene bedt om å uttale seg om hva de mener kjennetegner en god utdannings- og yrkesrådgivningstjeneste. Basert på en fortolkning av deres svar konkluderer Haug (2017) med at tre tema definerer aktørenes sammenfallende forståelsesformer av kvalitet i skolens karriereveiledning. Temaene er (1) viktigheten av hjelperens relasjonskompetanse, (2) et ønske om at det fokuseres på det neste valget eleven står ovenfor, og at det er (3) variasjon, både i aktører som er involvert og i aktivitetene som tilbys.

Et sentralt tema for skolens utdannings- og yrkesrådgivning er å motvirke frafall i videregående opplæring (Forskrift til opplæringsloven). I en systematisk kunnskapsoversikt rundt potensielle tiltak for bedre gjennomføring i videregående opplæring konkluderes det med følgende (Lillejord, Halvorsrud, Ruud, Morgan, Freyr, Fischer-Griffiths, Eikeland, Hauge, Homme & Manger, 2015):

- Vellykkede tiltak tar hensyn til at det må etableres sterke og tillitsskapende relasjoner.
- Tiltak som lykkes har klart å etablere sammenheng mellom nivåene, for eksempel samarbeid mellom skole og kommune.
- Tiltak som har effekt har bred tilslutning blant alle som deltar i tiltaket.

- Preventiv innsats har effekt, det vil si at man griper inn tidlig, før problemet har fått utvikle seg.
- Vellykkede tiltak er systematiske – både i planlegging, gjennomføring og evaluering.

I utredningen Norge i Omstilling – karriereveiledning for individ og samfunn, ble en nasjonal ekspertgruppe utfordret til å komme med kunnskapsbaserte anbefalinger for en videre profesjonalisering av norsk karriereveiledning (NOU 2016:7, 2016). I innstillingen blir skolens utdannings- og yrkesrådgivning omtalt som samsvarende med karriereveiledning. Basert på en gjennomgang av nasjonal og internasjonal forskning på utdannings- og yrkesrådgivning, peker utvalget på følgende sentrale områder for en videreutvikling av skolens karriereveiledning (utdannings- og yrkesrådgivning):

Elevenes tilgang til tilbudet

Utvalget peker på at når forskere studerer rådgivningen i grunnopplæringen, er den første og viktigste tilbakemeldingen som mottas fra skolen at ressursen til rådgivningsfunksjonen er for liten. De skriver videre at for liten ressurs blant annet kan føre til at ikke alle elever får tilgang til karriereveiledning i den utstrekning de trenger. I så fall oppfyller ikke skoleeier elevenes rett til nødvendig rådgivning. Dette gir lite rom for faglig utvikling og kontinuitet i virksomheten, og man kan oppleve fragmentering av aktiviteten. Utvalget anbefaler imidlertid at en også ser på og vurderer organisatoriske og innholdsmessige endringer for å bedre tilgjengeligheten.

Tydeliggjøring av læringsutbyttet

Utvalget anbefaler en tydeliggjøring av hva som skal være elevenes utbytte av karriereveiledningen, det vil si hvilket læringsutbytte de har etter en trettenårig grunnopplæring. De trekker fram utvikling av elevenes karrierekompetanser som en sentral dimensjon. Dette innebærer et fokus på å ikke bare bistå elever i konkrete valgsituasjoner, men også bidra til at de utvikler en kompetanse til å håndtere sin framtidige deltakelse i framtidig arbeidsliv. Om dette skriver de at aktuelle arenaer for en slik utvikling vil være gjennom ordinær undervisning, gjennom organisert karriereveiledning og gjennom fag som faget utdanningsvalg og prosjekt til fordypning.

Kompetanse

I gjennomgangen av kompetansetematikken viser utvalget blant annet til Utdanningsdirektoratets årlige spørringer til utdanningssektoren, hvor det kommer fram at en betydelig andel av rådgiverne i grunnopplæringen har lav formell rådgivningskompetanse. Aller størst er dette problemet i ungdomsskolen. De skriver videre at selv om andelen rådgivere med noe formell kompetanse har økt de senere årene, er andelen godt utdannede rådgivere fortsatt for lav, etter utvalgets oppfatning. Det kan synes som at måten rådgivningen organiseres og gjennomføres på ikke i tilstrekkelig grad gjør rådgiverne i stand til å dekke behovet i skolen. Det kan føre til at ikke alle elevene mottar det de har krav på. Den rådgivningen elevene mottar vil i så tilfelle ikke holde høy nok kvalitet: tilgang til rådgiver er for liten og kvaliteten på rådgivningen er for lav. Utvalget anbefaler at de anbefalte formelle kompetansekravene som eksisterer gjøres obligatorisk.

Koordinering og samarbeid

Om koordinering og samarbeid skriver utvalget at det i stor grad dreier seg om karriereveileders rolle og samarbeid med andre aktører på sitt område. Samarbeidspartene

kan for eksempel være karrieresenter, lokalt og regionalt arbeidsliv, andre skoleslag med mer. Også tilsetningsforhold er av betydning fordi det legger rammer for karriereveileders muligheter for å utvikle sin rolle og å utvikle karriereveiledningen på sin skole i tilpasning og samarbeid med øvrige aktører.

7. Drøfting og anbefalinger

I dette kapittelet vil vi peke på sentrale oppmerksomhetsområder for en videreutvikling av kvaliteten på skolenes elevtjenester slik vi ser det. Sentrale områder vi vil komme inn på er knyttet til elevenes tilgang til elevtjenesten (med et spesielt fokus på utdannings- og yrkesrådgivningen), tydeliggjøring av læringsutbyttet, kompetanse og koordinering og samarbeid.

Samtidig er det viktig å se disse temaene i sammenheng, da eksempelvis synet på hva målsetningen med utdannings- og yrkesrådgivning skal være, vil ha betydning for hvilken kompetanse som vil være hensiktsmessig.

7.1 Elevens tilgang til elevtjenesten

Peter Plant skriver i en artikkel at brukere av rådgivningstjenester vil ønske seg den beste hjelpen de kan få, når de trenger det, i en form de kan akseptere og forstå (Plant, 2012). En slik påstand oppsummerer langt på vei det som kommer til uttrykk i elevintervjuene i denne undersøkelsen. Når det gjelder forståelsen av hva den beste hjelpen de kan få innebærer, vil vi komme tilbake til det i neste kapittel. Når det gjelder tilgang til tjenesten, synliggjøres en vedvarende utfordring for rådgivningstjenesten. I de fleste studier av rådgivningens effekt påpekes det at den både er avhengig av at det er utviklet gode systemer og rutiner for å ivareta alle elevenes rett til nødvendig rådgivning, samtidig som effekten er størst når elevene har en tett og tillitsfull relasjon til den som skal hjelpe (Buland m.fl., 2011 & 2014). I vår undersøkelse gir elevene uttrykk for at ordringer med at rådgivere kommer inn i klasser og presenterer seg, for så å sette opp lister for samtaler, ikke er tilfredsstillende. En side ved dette er at majoriteten av elevene ikke kjenner til hva de ulike aktørene i elevtjenesten gjør. En annen side av det er at flere av elevene opplever at de ønsker en bistand når de trenger det, ikke når de har fått en oppsatt time.

I plattform for karriereveiledning i Oppland tas det til orde for et prinsipp om tilpasset veiledning. I dagens modell kan praksis, hvis en tar utgangspunkt i at tilpasset veiledning innebærer at elevene får den beste hjelpen de kan få når de ønsker det, beskrives som en delvis tilpasset veiledning. Buland m.fl. tar til orde for at en slik situasjon må medføre en ressursøkning. En slik tenkning kan videre forsvares ved at rådgivere har blitt tillagt en rekke nye oppgaver de senere årene (Mordal, Buland & Mathiesen, 2015). Slik sett er det forståelig at en av rådgiverne uttrykker et prioriteringskonflikt mellom å skulle delta i forskjellige eksterne aktiviteter, og å være tilstede på skolen for «sine elever».

Samtidig er det viktig å være oppmerksom på at «Forståelsen av hva som er «god rådgiving» blir i stor grad til lokalt, gjennom formelle og uformelle forhandlinger, i samspill mellom mikro og makro-nivå. Global teori, sentrale føringer, blir oversatt til lokal teori, som bestemmer hvordan lokal praksis blir» (Mordal, Buland & Mathiesen, 2015, s. 9). I en slik påstand ligger det en oppmerksomhet på at skolenes elevgrupper, sammensetning av utdanningsprogrammer, samarbeidsrelasjoner både internt og eksternt vil (og bør) variere. Det er derfor ikke nødvendigvis slik at en økt ressursøkning ved alle skolene vil medføre ønsket effekt. Samtidig vil det, ut fra oversikten over ressursbruk vi har fått oversendt være betimelig å vurdere en ressursøkning ved skolene som, relativt sett, synes å ha en lavere prosentandel enn andre skoler. Vi har imidlertid i kapittel 7.3 valgt å løfte fram noen forslag til andre organisatoriske og strukturelle endringer som også kan ha positiv effekt på tjenestens kvalitet og tilgjengelighet.

Karriereveiledningsutvalget har et stort fokus på at kvalitet kjennetegnes ved tilgjengelighet (NOU 2016: 7, 2016). Et av tiltakene utvalget løfter fram er en større bruk av nettbaserte løsninger. Det anbefales å etablere et nasjonalt nettsted for utdanning og karriere for å bedre tilgangen til relevant, nøytral og kvalitetssikret informasjon, selvhjelpsressurser og e-veiledning. Det legges til grunn at E-veiledningen i et slikt system vil gi mange fler tilgang til profesjonell veiledning og at den tilgangen vil være uavhengig av geografi og er tilgjengelig utenfor vanlig arbeids- og skoletid. Forskningsgruppen er kjent med at det tidligere har vært forsøkt en ordning med nettbasert veiledning i Oppland, men ikke i en slik skala som utvalget anbefaler. Utover begrunnelsen om en større tilgang til en tjeneste for alle, brukes det også et argument om at en i en såkalt integrert tilbudsstruktur, bestående av både nettbaserte, ansikt til ansikt og gruppebaserte tjenester, vil kunne differensiere tilbudet og sånn sett nå utsatte grupper av elever med det mest omfattende tjenestetilbudet. Et annet viktig poeng er at de ulike innsatsformene må sees i en sammenheng (Hooley m. fl., 2012).

I intervjuene med en av rådgivergruppene skisseres en lignende struktur, men her vektlegges i liten grad potensialet i nettbaserte løsninger. I elevintervjuene blir erfaringsbaserte aktiviteter trukket fram mot mer relevant enn skriftlig informasjon, eksempelvis på en nettside.

Våre anbefalinger knyttet til å bedre tilgangen er derfor:

- En økt oppmerksomhet på at tiltak må sees i sammenheng med hverandre og knyttes til den enkelte skoles opplevelse av utfordringer/muligheter
- Tiltak som gjør at tjenestens innhold kommuniseres bedre ovenfor elevene
- Øke ressurs
- Nyttiggjøre seg nettbaserte løsninger
- Tydeliggjøre sammenheng mellom nettbaserte, gruppebaserte, ansikt til ansikt-tilnærminger

I en videre utvikling er vår anbefaling at det prøves ut integrerte løsninger hvor nettbaserte tjenester inngår som en del av en innholdsmessig helhet. I en slik utvikling blir det avgjørende med en oppmerksomhet på sammenhengen mellom tiltakenes målsetning og måten de presenteres for elevene. Dette leder oss over til en annen side ved tematikken tilgjengelig. Vi mener forståelsen av tilgjengelighet må knyttes til et mer grunnleggende spørsmål om ulike forståelser av hva som skal være målsetningen med en tjeneste som utdannings- og yrkesrådgivning. Før vi kommer inn på de strukturelle og organisatoriske anbefalingene, vil vi knytte noen drøftinger til en potensiell utfordring knyttet til forskjellighet i forståelsen av hensikten med utdannings- og yrkesrådgivning i OFK.

7.2 Tydeliggjøring av læringsutbyttet – hvilke målsetning skal en ha for rådgivningen?

Som pekt på i forrige kapittel mener Plant (2012) at elevene vil ønske seg den beste hjelpen de kan få. Et første tema som springer ut av dette er hva elevene ønsker seg. I undersøkelsen vi har gjennomført kommer det fram at elevene primært ser på utdannings-

og yrkesrådgivningen som en tjeneste som kan bidra til at de gjør meningsfulle valg av enten videre utdanning eller arbeid. Videre ønsker de erfaringsbaserte aktiviteter, gjerne på andre arenaer enn skolen. Tilbakemeldingen fra elevene er at de ønsker seg tjenester som kan bidra til at de får konkrete opplevelser å knytte valgene sine til.

I begge tilfeller er vår fortolkning at en kan si at elevenes uttrykte behov er støtte i forbindelse med sitt neste valg. En slik forståelse kommer også til uttrykk i den tidligere forskningen omkring skolens utdannings- og yrkesrådgivning (Eksempelvis Buland m.fl., 2011; Haug, 2016). I undersøkelsen vi har gjennomført svarer også majoriteten av utdannings- og yrkesrådgiverne at dette er en primær målsetning med deres funksjon. I undersøkelsen vi har gjennomført tas det hos enkelte av rådgiverne og elevene til orde for det en kan kalle en utvidet forståelse av veiledningen, hvor begreper som det hele mennesket blir brukt for å synliggjøre at et utdannings- og yrkesvalg handler om noe mer enn eksempelvis faktisk kunnskap om valgmuligheter.

I de fylkeskommunale styringsdokumentene vektlegges det at fylkets utdannings- og yrkesrådgivning skal være basert på prinsipper i Career Management Skills (CMS). Et viktig prinsipp i denne tenkningen er at rådgivningen også skal forbedre elevene og sette de i stand til å ta utdannings- og yrkesvalg gjennom hele livsløpet (Thomsen, 2014). I et slikt perspektiv blir et livslangt perspektiv på yrkes- og utdanningsvalg bragt inn. Her kan det føyes til at fokuset på CMS, gjerne oversatt til karrierekompetanser, trekkes fram som en sentral målsetning med utdannings- og yrkesrådgivning i flere overnasjonale resolusjoner (EU 2004; 2008). Argumentasjonen er at dagens og morgendagens samfunn- og arbeidsliv vil kreve at den enkelte stadig gjør skifter av arbeid, som igjen vil kreve en kompetanse i å håndtere disse skiftene. Det vektlegges at en vektlegging kun innrettet på å bistå elever i sitt neste valg ikke vil være en hensiktsmessig bruk av rådgiverressursen.

Her ligger det etter vår vurdering en potensiell motsetning mellom ulike forståelser av utdannings- og yrkesrådgivningens hensikter. Vi ønsker ikke med dette å peke på at noen av forståelsene av rådgivningens hensikt er bedre enn noen andre.

Vi anbefaler, med bakgrunn i det vi anser som en inkongruens i forståelsen av hva målsetningen med skolens utdannings- og yrkesrådgivning skal være, at OFK igangsetter en prosess hvor en søker å enes om en omforent målsetning for skolens utdannings- og yrkesrådgivning. I en slik prosess mener vi det er essensielt at elevene på skolene involveres.

7.3 Koordinering og samarbeid

I undersøkelsen vi har gjennomført kommer det til syne at de ulike tjenestene i elevtjenesten opererer i mange og komplekse samarbeidsformer. Buland og hans kollegaer argumenterer for at «skolens rådgivere er en av yrkesgruppene i skolen som kanskje har mest utbredt samarbeid med aktører utenfor egen organisasjon. Hvor utbredt samarbeidet er varierer selvsagt mye, men aktuelle samarbeidspartnere kan være skoleeier, andre skoler, skoleslag, bedrifter, interesseorganisasjoner som næringsråd o.l., karrieresenter og NAV osv. Noen av disse organisasjonene er innenfor samme system, som fremdeles kan by på utfordringer for samarbeid, mens andre er helt utenfor skolesystemet. Alt samarbeid både innenfor og mellom organisasjoner kan by på utfordringer» (2014, s. 227).

I undersøkelsen vi har gjennomført kommer det til uttrykk en forståelse av at en med å utvikle samarbeidsformer og samarbeidsrelasjoner, både innad i elevtjenesten, på den enkelte skole, mellom skolens elevtjeneste og andre funksjoner i OFK og i samarbeidsrelasjoner med eksterne aktører, vil kunne levere en bedre tjeneste til elevene.

Buland og hans kollegaer (2014) framhever videre at utfordringer i samarbeidet mellom organisasjoner kan være knyttet til ulikheter mellom organisasjonene. Dette kan være:

- Geografisk distanse: Ulike lokasjoner.
- Kognitiv distanse: Ulikheter i perspektiver, kunnskapsbaser, kultur osv.
- Organisatorisk distanse: Ulikheter i organisering, prosesser, hierarki osv.
- Strukturell distanse: Asymmetri og maktforskjeller.

Noe som kompliserer samarbeidet med utdannings- og yrkesrådgivning ytterligere er at det i forskrift til opplæringsloven presiseres at rådgivningen skal være en kontinuerlig prosess som skal foregå gjennom hele det 13-årige grunnskoleløpet. Det betyr at det er to skoleslag (ungdomsskole og videregående skole) som skal koordinere sitt arbeid og den enes arbeid har betydning for den andres arbeid. De to skoleslagene har hver sine ansvarlige skoleeiere.

Watts, Guichard, Plant & Rodriguez (1994) anbefaler i den forbindelse at en tydeliggjør hvilke samarbeidsformer det er snakk om, før en vurderer å gjøre endringer i måten samarbeid gjøres. De peker på følgende fem former for samarbeid:

- *Communication*: where no working patterns are changed, but efforts are made to help services to understand what each other offers, so that they can, for example, cross-refer clients appropriately.
- *Co-operation*: where two or more services co-operate on some joint task.
- *Co-ordination*: where two or more services alter their working patterns to bring them more closely into line with one another, while remaining within their existing professional boundaries.
- *Cross-fertilisation*: where efforts are made to encourage services to share and exchange skills, and in effect to work across professional boundaries in ways that are likely to redraw the boundaries themselves.
- *Integration*: where the cross-fertilisation process is developed to a point which means that the boundaries between the different services disappear altogether.

(1994, Side 323)

Hensikten med modellen er å bringe inn et eksempel på en modell som kan bidra til en nyansering av hva samarbeidet kan innebære av innsats og gjensidig forpliktelse fra partene som inngår i samarbeidet, både rundt utdannings- og yrkesrådgivningen og for de ulike tjenestene i elevtjenesten.

I undersøkelsen vi har gjennomført trekker blant annet rådgiverne fram utfordringer knyttet til samarbeidet «i linja» mellom kollegaer med arbeidsplass på fylkeshuset. I Oppland har en valgt en organiseringsform hvor det er ansatt en fylkeskommunal rådgiverkoordinator. I tillegg er det ansatt regionale rådgiverkoordinatorer i alle seks regioner. Vi anbefaler at det tydeliggjøres ansvarsforhold mellom leddene fra fylkeskommunal koordinator og ned til den

enkelte rådgiver. I dette ligger det også en potensiell spenning i ansvarsforholdet mellom skoleleder og fylkeskommunal/regional koordinator. Koordinatoren har ingen formell myndighet, men kan gjennom pedagogisk styring initiere prosjekter og samlinger som innebærer ressursbruk for den enkelte rådgiver. En viktig avklaring i slike prosesser er etter vår mening at slike utviklingsprosjekter har en tydelig forankring hos den enkelte skoleleder.

Som det framgår av modellen er en viktig variant av samarbeid gjensidig informasjon. I undersøkelsen peker flere av rådgiverne på at de ikke kjenner til hva andre aktører innehar slags rolle, eller hva slags kompetanse de besitter. I den sammenheng er prosjektgruppa kjent med at det arbeides med en digital håndbok, hvor en av hensiktene er en tydeliggjøring av hva ulike aktører har som arbeidsoppgaver. Vi vil imidlertid advare mot å tro at det å gjøre informasjonen tilgjengelig digitalt, nødvendigvis vil løse en slik utfordring.

Vårt inntrykk er at når kollegaer kommuniserer med hverandre, enten det er innad i elevtjenesten eller mellom ansatte på en skole og ansatt på fylkeshuset, er fokuset primært på å løse en konkret elevsak. Vi mener det vil være hensiktsmessig å legge til rette for møteplasser hvor relasjonsbygging mellom aktørene vektlegges.

Våre anbefalinger knyttet til koordinering og samarbeid er derfor oppsummert:

Tydeliggjøring av roller

- Internt i elevtjenestene (herunder andre hjelpefunksjoner som vernepleier og NAV-veileder i skolen)
- Mellom elevtjenesten og resten av skolen
- Mellom skolens elevtjeneste og andre aktører i OFK
- Eksempelvis med utgangspunkt i den foreslåtte modellen over ulike typer samarbeid (Watts, Guichard, Plant & Rodriguez, 1994)

Ansvarligjøre den enkelte skoleleder

- Tydelig ledelse ved den enkelte skole rundt rådgivningens rolle

Tydeliggjøre ledelsesstruktur mellom en eventuell leder for elevtjenesten, skoleleder, rådgiverkoordinator (både regional og fylkesvis)

Gjennomføre teambyggende opplegg for aktører i den enkelte skoles elevtjeneste hvor samarbeid og tverrfaglig samarbeid er aktuelle tema

7.4 Kompetanse, kompetanseutvikling og kompetansedeling

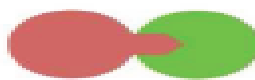

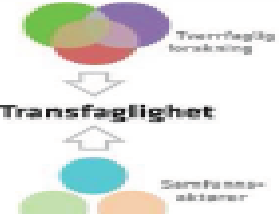
Når det gjelder ulike sider ved kompetanseutvikling kan en skille mellom formell kompetanseheving gjennom eksempelvis rådgivningsrelevante etter- og videreutdanningsstudier ved høgskoler og universiteter, og mer uformell kompetanseheving gjennom eksempelvis ulike former for kollegasamarbeid.

Når det gjelder behovet for formell utdanning anbefaler Karriereveiledningsutvalget at de anbefalte kompetansekravene gjøres obligatoriske (NOU 2016:7, 2016). For Oppland sin del kan det synes som om det har vært et fokus på formell utdanning for utdannings- og yrkesrådgivere som gjør at en eventuell omgjøring av kompetansekravene til obligatoriske

ikke vil være en stor utfordring. Det er imidlertid behov for en oppdatert oversikt over kompetansen, siden den tilgjengelige oversikten er basert på tall fra høsten 2014.

Karriereveiledningsutvalget går samtidig lengre i sine anbefalinger og skriver at en ideelt sett bør inneha utdanning på masternivå for å inneha en rolle som utdannings- og yrkesrådgiver. Anbefalingen er basert på et europeisk kompetanserammeverk (NICE, 2012). Ved en eventuell innføring av et slikt krav vil et fåtall av dagens rådgivere tilfredsstille kravet om kompetanse. Selv om formell utdanning vil være et viktig grep i videre kompetanseheving, vil også andre tiltak være hensiktsmessige.

Et aktuelt tiltak, gitt forståelsen av elevtjenestens oppgaver og aktører som sammensatt og komplekst, vil være ulike utviklingsprosesser knyttet til å nyttiggjøre seg ressursen som ligger i tverrfaglige samarbeidsformer. Tverrfaglig og tverrprofesjonelt samarbeid er ifølge Nyhus m.fl (2014) begrep som anvendes i ulike sammenhenger, og som defineres og forstås noe forskjellig. I en rapport om tverrfaglig miljøforskning (Nenseth m.fl., 2010) gis en oversikt som gir et raskt bilde av forskjellene mellom tverrfaglighet, flerfaglighet og andre former for samarbeid på tvers. Vi mener denne er nyttig for diskusjoner også om samarbeid innad i skolens elevtjenester og mellom ulike instanser som er involvert i dette arbeidet, både innad på skoler, i OFK og i samarbeid med eksterne aktører.

<p>Monofaglighet</p> 	<p>monofaglighet spesialisering i isolasjon</p>
<p>Kryssfaglighet</p> 	<p>kryssfaglighet lån av andre fags begreper og metoder</p>
<p>Flerfaglighet</p> 	<p>flerfaglighet parallel tilnærming fra ulike fag, på samme problem</p>
<p>Tvennfaglighet</p> 	<p>tvennfaglighet ulike fags integrerte tilnærming (felles begreper og metoder) på felles problem</p>
<p>Transfaglighet</p> 	<p>transfaglighet kunnskapsutvikling basert på tverrfaglighet i samarbeid med samfunnsmessig brukerinvolvering</p>

Figur 1: Ulike former for faglig samarbeid, hentet fra rapport av Nenseth m.fl. (2010)

Spørsmålet en må stille seg i arbeidet med å utvikle elevtjenesten er hva slags type faglig samarbeid man da legger opp til? Er det tverrfaglighet hvor en arbeider sammen om felles problem hvor de ulike fagene utgjør en integrert tilnærming til problemet, det vil si med felles begreper og metoder? Eller, er det heller snakk om flerfaglighet, som innebærer

parallell tilnærming fra ulike fag, på samme problem? Eller er det rett og slett forskjellige problem de ulike fagene skal løse i skolen? Dette er eksempler på spørsmål vi mener vil være relevante for ulike aktører i skolens elevtjeneste å arbeide med sammen. Bakgrunnen for en slik anbefaling vil være knyttet til at en felles forståelse av den enkeltes rolle i helheten, vil gjøre det enklere å kommunisere ut til elevene hva de kan forvente av de ulike aktørene, samtidig som det kan bidra til en større forståelse av viktigheten av at i enkelte samarbeider koordinerer ulike innsatsformer, mens en i andre sammenhenger kun er avhengig av informasjonsutveksling (jmfør ulike modellen for ulike samarbeidsformer i kapittel 7.3).

Våre anbefalinger knyttet til kompetanseutvikling er derfor oppsummert:

- Gjennomføre en oppdatert kompetansekartlegging av aktørene i elevtjenesten, herunder en kartlegging av ønsker om ytterligere kompetanse
- Videreføre en ordning med stipendordninger for ansatte som ønsker å gjennomføre rådgivningsrelaterte viduereutdanninger og/eller master i karriereveiledning o.l.
- Vurdere å innføre et krav om 60 sp rådgivningsstudier for nyansatte rådgivere
- Legge til rette for teamutviklende tiltak for elevtjenestene, blant annet med fokus på gjensidig forståelse av hverandres kompetanse og ulike former for tverrfaglig samarbeid.

8 Konklusjon

Som beskrevet i innledningen til kapittel seks, har studier av kvalitet i elevtjenester i en norsk sammenheng i stor grad vært operasjonalisert rundt dimensjonene strukturkvalitet, prosesskvalitet og utbyttekvalitet (NOU 2003: 16, 2003). Av særlig interesse er utbyttekvaliteten, altså hvilken effekt tjenesten har på oppnåelse av ulike målsetninger. Som vi pekte på i innledningen er undersøkelsen vi har gjennomført å anse som en tilstandsrapport. For et mer helhetlig bilde av utfordringsbildet og mulighetsrommet i elevtjenestene vil det være hensiktsmessig med en videre undersøkelse av funnene vi har presentert i denne rapporten. Både ved å involvere flere respondenter, og å undersøke de ulike tjenestene i elevtjenesten i større detalj. I rapporten har vi imidlertid gjort funn som vi mener vil være hensiktsmessige for en videreutvikling av det vi opplever som gode strukturer i Opplandsskolene.

Når det gjelder utbyttekvaliteten, har vi vektlagt at det vil være hensiktsmessig med en klargjøring av hva som skal være målsetningen for elevtjenesten. Dette må sees i sammenheng med Hooley sin tilnærming til kvalitetsutvikling (2014). Dette innebærer et syn på kvalitetsutvikling som kombinerer undersøkelser og refleksjon om det vi planla har ønsket effekt, samtidig som vi må ha en oppmerksomhet på om det vi planlegger er det vi ønsker å oppnå.

I kvalitetsutvalget (NOU 2003: 16, 2003) legges det til grunn at prosess- og strukturkvaliteten er viktige forutsetninger for utbyttekvaliteten. Våre anbefaler, som presentert i kapittel sju, legger til grunn at en ved en tydeliggjøring av målsetningen i større grad vil kunne iverksette målrettede strukturelle og innholdsmessige endringstiltak. Som vi har sett ønsker elevene en større tilgjengelighet. Våre anbefalinger peker i stor grad på at ulike tiltak knyttet til samordning av de eksisterende tjenestene vil være hensiktsmessig for å nå et mål om større tilgjengelighet. Dette bør etter vår mening være et viktig utgangspunkt for det videre utviklingsarbeidet i elevtjenestene rundt om på de videregående skolene i Oppland i tida framover.

Referanser

Buland, T., I. H. Mathiesen, B. E. Aaslid, H. Haugsbakken, B. Bungum og S. Mordal (2011): *På vei mot framtida – men i ulik fart? Sluttrapport fra evaluering av skolens rådgiving*. (Sintef-rapport A18112). Trondheim: SINTEF.

Buland, T., I. H. Mathiesen og S. Mordal (2014): *Æ skjønne itj, æ våkne opp kvar dag å vil bli nå nytt æ». Skolens rådgiving i Møre og Romsdal, Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag*. Trondheim: NTNU. Program for livslang læring.

ELGPN – European Lifelong Guidance Policy Network (2014): *The Evidence Base on Lifelong Guidance. A Guide to Key Findings for Effective Policy and Practice*. ELGPN Tools No. 3. Jyväskylä: ELGPN.

ELGPN. (2015). *Guidelines for Policies and Systems Development for Lifelong Guidance. A Reference Framework for the EU and for the Commission*. Jyväskylä: ELGPN.

European Council of Ministers of Education. (2004). *Strengthening policies, systems and practices in the field of guidance*. (Document No. 9286/04). Brussels: Council of the European Union. Hentet fra:
http://ec.europa.eu/education/policies/2010/doc/resolution2004_en.pdf.

European Council of Ministers of Education. (2008). *On better integrating lifelong guidance into lifelong learning strategies* (Document No. 15030/08). Brussels: Council of the European Union. Hentet fra:
<http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST%2015030%202008%20INIT>.

Forskrift til Opplæringsloven. *Forskrift 23. juni 2006 nr. 724*. Hentet fra
<https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2006-06-23-724>.

Haug, E.H. (2016). *Kvalitet i norske skolers karriereveiledning. I spennet mellom storsamfunnets behov og elevenes behov*. Doktorgradsavhandling. Høgskolen i Lillehammer, Lillehammer (upublisert).

Haug (2017). *Det er fint å være hos rådgiver, hun skjønner oss skjønner du*». En empirisk undersøkelse av forståelsesformer av kvalitet i skolens karriereveiledning. *Nordic Journal of Educational Supervision*. (upublisert).

Hooley, T., Marriott, J., Watts, A.G. & Coiffait, L. (2012). *Careers 2020: Options for Future Careers Work in English Schools*. London: Pearson.

Krueger, R.A. & Casey, M.A. (2009). *Focus groups: A practical guide for applied research*. Thousand Oaks: Sage

Lillejord, S., Halvorsrud, K., Ruud, E., Morgan, K., Freyr, T., Fischer-Griffiths, P., Eikeland, O. J., Hauge, T. E., Homme, A. D., & -Manger, T. (2015). *Frafall i videregående opplæring: En systematisk kunnskapsoversikt*. Oslo: Kunnskapssenter for utdanning, www.kunnskapssenter.no

Mordal, S., Buland, T. & Mathiesen, I.H. (2015). *Rådgiverrollen – mellom tidstyv og grunnleggende ferdighet* (SINTEF- rapport A26556). Trondheim: SINTEF.

Nenseth, V., Thaulow, H., Vogt, R. D. & Orderud, G. (2010): *Tverrfaglig miljøforskning – en kunnskapsstatus*. CIENS-rapport 2-2010. CIENS forskningscenter for miljø og samfunn.

NICE – Network for Innovation in Career Guidance and Counselling in Europe (2012): *Handbook for the academic training of career guidance and counselling professionals*. Heidelberg: Heidelberg University

NOU 2016: 7 (2016). *Norge i omstilling. Karriereveiledning for individ og samfunn*. Kunnskapsdepartementet.

NOU 2003:16 (2003). *I første rekke. Forsterket kvalitet i en grunnopplæring for alle*. Oslo: Utdannings- og forskningsdepartementet.

Nyhus, L. Myrbakken, k. og Risløw, T. (2014). Innenfor eller utenfor opplæringen? Rapport fra en intervjuundersøkelse i tre ungdomsskoler om bruken av sosial- og helsefaglig personell i skolen. (Arbeidsnotat 203/2014). HiL.

Oppland Fylkeskommune (2013). Strategiplan for videregående opplæring 2013 til 2016. Hentet fra <http://www.oppland.no/omfylkeskommunen/organisasjon/styringsdokumenter/>

Oppland fylkeskommune (udatert). Plattform for karriereveiledning i et livslangt perspektiv i Oppland.

Opplæringsloven. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61>

Plant, P. (2012). Quality assurance and evidence in career guidance in Europe: Counting what is measured or measuring what counts? *International Journal of Educational and Vocational Guidance*. 12. doi:10.1007/s10775-011-9195-2.

Thomsen, R. (2014). *Karrierekompetence og vejledning i et nordisk perspektiv – Karrierevalg og karrierelæring*. (NVL & ELGPN concept note). Oslo: NVL.

Utdanningsdirektoratet. (2009). *Anbefalt formell kompetanse og kompetansekriterier for rådgivere*, rundskriv brev av 29.06.2009.

Watts, A.G., Guichard, J., Plant, P., & Rodriguez, M.L. (1994). Educational and vocational guidance in the European Community. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.

Vedlegg

Vedlegg 1: Informasjon til elever/foresatte om forskningsprosjektet

Vedlegg 2: Informasjon til deltakende skoler

Vedlegg 3: samtykkeskjema

Vedlegg 4: Intervjuguide fokusgruppeintervjuer elever

Vedlegg 5: intervjuguide fokusgruppeintervjuer utdannings- og yrkesrådgivere

Vedlegg 1

Høgskolen i Lillehammer har inngått en avtale om evaluering av elevtjenesten i de videregående skolene i Oppland. Evalueringen er planlagt gjennomført høsten 2016, med presentasjon i Fylkestinget desember 2016. De har særlig bedt om at vi undersøker ulike sider utdannings- og yrkesrådgivningen. Det er jo dere som er elever som kan fortelle oss mest om hvordan dere opplever og erfarer rådgivningen på skolen deres, det er veldig viktig at deres meninger om dette kommer frem, derfor håper vi at dere ville snakke med oss.

Som et ledd i evalueringen ønsker forskere ved Høgskolen i Lillehammer å gjennomføre såkalte fokusgruppeintervjuer med tre elevgrupper. Fokusgruppeintervjuer er valgt siden disse anses som en hensiktsmessig tilnærming når man søker bredden i oppfatninger og meninger om et fenomen. Temaet fokusgruppeintervjuene bygges opp rundt er ulike dimensjoner ved skolens rådgivningstjeneste, herunder organisering, innhold, kompetanse, samarbeid og opplevelsen av utbyttet av rådgivningen.

Fokusgruppeintervjuene med elevgruppene gjøres på den videregående skolen eleven går, og intervjuene gjennomføres av høgskolelektor Torild Schulstok og stipendiat Ingrid Bårdsdatter Bakke ved HiL. Prosjektleder for HiL er Erik Hagaseth Haug. Intervjuene planlegges gjennomført i uke 39 med en varighet på 2 timer. Rådgiver eller annen kontaktperson ved skolen er ansvarlig for utvelgelse av elever ut fra følgende kriterier gitt fra Høgskolen:

- Elever fra både yrkesfaglige og studieforberevende studieprogram
- Elever fra ulike trinn

Hvis du ønsker å delta ber vi deg underskrive vedlagte samtykkeskjema og ta dette med til intervjuet. For elever under 18 år må foreldre underskrive. Eventuelle spørsmål kan rettes til prosjektleder (epost: erik.haug@hil.no , tlf. 91708016).

Mvh

Erik Hagaseth Haug

Vedlegg 2

Høgskolen i Lillehammer har inngått en avtale med Oppland Fylkeskommune (OFK) om evaluering av elevtjenesten i de videregående skolene i Oppland. Evalueringen er planlagt gjennomført høsten 2016, med presentasjon i Fylkestinget desember 2016. Som et ledd i evalueringen ønsker forskere ved Høgskolen i Lillehammer å gjennomføre såkalte fokusgruppeintervjuer med tre elevgrupper og to grupper med et utvalg av fylkets Utdannings- og yrkesrådgivere. Fokusgruppeintervjuer anses som en hensiktsmessig tilnærming når man søker bredden i oppfatninger, følelser og meninger om et fenomen. Fokusgruppeintervjuet kjennetegnes ved at intervjupersonene oppfordres til å samtale rundt spesielle tema slik at underliggende normer, innstillinger og verdier kommer til overflaten. Temaet fokusgruppeintervjuene bygges opp rundt er ulike dimensjoner ved skolens rådgivningstjeneste, herunder organisering, innhold, kompetanse, samarbeid og opplevelsen av utbyttet av rådgivningen.

Gjennomføring

Fokusgruppeintervjuene gjennomføres av Høgskolelektor Torild Schulstok og Stipendiat Ingrid Bårdsdatter Bakke. Etter avtale med OFK gjennomføres intervjuene på utvalgte videregående skoler.

Gjennomføring av fokusgruppeintervju – Utdannings- og yrkesrådgivere

Intervjuene planlegges gjennomført i uke 39. Tidsrammen for intervjuet er 2 timer.

Gjennomføring av fokusgruppeintervju – elever

Det skal gjennomføres tre fokusgruppeintervjuer med elever. Intervjuene planlegges gjennomført i uke 39.

Det er ønskelig at kontaktperson ved skolen og/eller rådgiver er behjelpelig med å organisere gjennomføringen. Herunder:

- Eget rom
- Organisere deltakelse av elever ved sin skole etter følgende kriterier
  - o Elever fra både yrkesfaglige og studieforbereende studieprogram
  - o Elever fra ulike trinn
- Antall elever: 8 pr. skole
- Varighet på intervju: ca. 2 timer

Eventuelle spørsmål om gjennomføringen kan rettes til prosjektleder ved HiL, Erik Hagaseth Haug, epost erik.haug@hil.no , tlf; 91708016

Mvh

Erik Hagaseth Haug

Vedlegg 3

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt informasjon om studien «evaluering av Utdannings- og yrkesrådgivning» og ønsker å delta som informant/godkjenner at min sønn eller datter deltar på fokusgruppeintervju om temaet (gjelder elever under 18 år). Intervjuet vil bli tatt opp på bånd, og i rapporten som skal skrives vil informantenes stemme bli anonymisert som «elev ved en videregående skole i Oppland». Opptaket vil bli slettet etter at analysene er fullført. Jeg godkjenner også at Høgskolen i Lillehammer, i henhold til gjeldende forskningsetiske retningslinjer, gis anledning til å benytte dataene fra undersøkelsen i sin forskning.

Signatur:.....

Dato:.....

(foresatt hvis eleven er under 18 år)

Vedlegg 4

Vi er forskere som jobber med tema skole, utdanning og rådgivning. Når vi har bedt om å få snakke med dere er det fordi vi har fått i oppdrag fra Oppland fylkeskommune å undersøke rådgivning fungerer på skolene i Oppland. De har særlig bedt om at vi undersøker ulike sider utdannings- og yrkesrådgivningen. Det er jo dere som er elever som kan fortelle oss mest om hvordan dere opplever og erfarer rådgivningen på skolen deres, det er veldig viktig at deres meninger om dette kommer frem, derfor er vi veldig glad for at dere ville snakke med oss.

Når vi spør dere nå så tar vi alt opp på bånd, det gjør at vi kan høre på intervjuet etterpå så slipper vi å skrive ned alt. Som dere så i samtykkeerklæringen så vil vi anonymisere dette. Noe som er uklart..? Bare spør... Ingen svar er mer riktige enn andre... Vi vil gjerne at vi blir enige om at det som sies her blir her... Du velger selv hvor mye du vil dele av personlige erfaringer... Først en liten presentasjonsrunde...

Innledning

- Hvis dere prøve å huske tilbake til valg av vgs; hva var det som gjorde at dere valgte slik dere gjorde?
- Når dere tenker på det nå; var det et godt valg? Ville dere har valgt slik igjen?
- Hvordan opplevde dere det å velge linje/skole?
  - o Enkelt eller vanskelig?
  - o Usikker eller greit?

- Hva har vært viktig for dere når dere har valgt? (interesser, ferdigheter, yrkesplaner fremover, muligheter for jobb etter skolen, lokalt arbeidsmarked, videre utdanning, muligheter for god lønn, muligheter for spennende jobb??)
- Hvem snakker dere med om yrkesvalg/utdanning?
  - o Foreldre, søsken, familie?
  - o Venner?
  - o Lærere?
  - o Rådgiver?
  - o Miljøarbeider???
  - o Andre?
- (hvem var viktigst av disse? hvem hørte dere mest på?)

Om veiledningen

- På hvilken måte har dere fått informasjon/veiledning på skolen?
  - o Felles info til klassen fra lærer/rådgiver?
  - o Brosjyrer
  - o Nettet
  - o Individuell samtale med lærer?
  - o Individuell samtale med rådgiver?
  - o Individuell samtale med andre?
  - o Som del av undervisningen i andre fag?
- Hva syns dere det er viktig å få informasjon om når dere skal finne ut hva dere lyst og mulighet til fremover?
- Hva mener dere er den beste måten å informere/veilede elever på?
- Hva fungerte godt med den rådgivningen/veiledningen dere har fått ved skolen?
- Hva mener dere bør til for at rådgivningen/veiledningen til elevene skal bli bedre?

Om andre tjenester i elevtjenesten

- Kjenner dere til andre tjenester i elevtjenesten ved skolen?
  - o Helserådgiver
  - o Miljøarbeider
  - o Oppfølgingstjenesten
  - o Sosialpedagogisk rådgiver
  - o Pedagogisk –psykologisk tjeneste
- Har dere noen tanker om hva disse tjenestene skal hjelpe til med?

- Har dere lyst til å dele noen erfaringer med noen av disse tjenestene

Om kjønnsstradisjonelle valg

- Jenter og gutter velger ofte forskjellig..(jentefag/linjer og guttefag/linjer) Hva tenker dere om at det er slik?
- Er dere noen gang blitt oppfordret av skolen til å prøve å velge utradisjonelt i forhold til typisk jente- eller guttefag? (og/eller informert om muligheten til å velge slik?)

Om karriere

- Med tanke på alt det vi har snakket om nå: det å velge videregående, hva dere syntes var viktig å ta hensyn til når dere skulle velge – hvis jeg setter alt dette i sammenheng med ordet «karriere», hva tenker dere på da?
- Kan dere definere «karriere» for meg?
  - o Oppfølgingsspørsmål: I hvilke sammenhenger har dere snakket om karriere? På skolen, i «utdanningsvalg», blant venner eller hjemme?

Oppsummering/planer for framtida

- Hvilke planer har dere fremover? Hvilke jobb ønsker dere? Veien frem?
- Opplever dere at skolen (rådgivere og lærere) har vært til god hjelp med å finne fram til hva dere skal velge å gjøre?
- Hva har vært bra?
- Hva kan gjøres bedre?

Vedlegg 5

Vi er forskere som jobber med tema skole, utdanning og rådgivning. Når vi har bedt om å få snakke med dere er det fordi vi har fått i oppdrag fra Oppland fylkeskommune å evaluere elevtjenesten i fylket. De har særlig ønsket et fokus på utdannings- og yrkesrådgivningen.

Når vi spør dere nå så tar vi alt opp på bånd, det gjør at vi kan høre på intervjuet etterpå så slipper vi å skrive ned alt. Noe som er uklart..? Bare spør... Ingen svar er mer riktige enn andre... Vi vil gjerne at vi blir enige om at det som sies her blir her... Du velger selv hvor mye du vil dele av personlige erfaringer... Først en liten presentasjonsrunde...

Bakgrunnsopplysninger

- Hvor lenge har du vært i din nåværende stilling?
- Hvilken type rådgivning er innenfor dine arbeidsoppgaver?
- Hvilken type skole arbeider du ved?
- Hvor mange elever?

Organisering

- Hvor mange rådgivere er det ved skolen?
- Er rådgivningstjenesten samlokalisert med andre elevtjenester på skolen?
- Forankret i skolens planer?
- Forankret i skoleledelsen?
- "Hele skolens ansvar"? En oppgave som deles på hele skolen, integrert i virksomheten, eller en særskilt oppgave for rådgiverne?
- Godt samordnet med skolens øvrige elevtjenester?
- Integrert del i skolen?
- Har skolen delt rådgivingstjeneste?
  - o Delt hvordan?
- Vurderinger av eventuell deling, fordeler og ulemper?

Tid og ressurser

- Tilstrekkelig ressurs?
- Resursbehov?
- Tid til elevene
- Får elevene fri?

Lover og forskrifter

- Kjenner du til de lover og forskrifter som gjelder for rådgivingstjenesten?
  - o Vurdering av dagens lover og forskrifter?
  - o Svakheter ved lov og forskrift?

Nettverk

- Nettverk og samarbeid med andre på egen skole?
- Samarbeid med andre instanser i elevtjenesten, kjennskap og vurdering av nytte ved eventuelt samarbeid
  - o Helserådgiver
  - o Miljøarbeider
  - o Oppfølgingstjenesten
  - o Sosialpedagogisk rådgiver
  - o Pedagogisk –psykologisk tjeneste
- Nettverk med andre skoler/rådgivere?
- Nettverk utenfor skolen?
- Med andre etater og aktører?
- Eksterne karriereveiledningssenter i din region?

Kompetanse

- Eksisterende kompetanse?
  - o Tilstrekkelig?
- Krav om kompetanse?
- Behov for kompetanse? Hva slags?
- Kompetanseutviklingstiltak?
  - o Hvilke?
  - o Tilstrekkelig?

Det europeiske fagnettverket for tilbydere av høyere utdanning I karriereveiledning, NICE, opererer med en tredeling av roller:

- 1. *career advisor* – har «enklere» karriereveiledningsoppgaver – ofte informasjonspreget - som en liten del av sin jobb
- 2. *career professional* – jobber med kompliserte veiledningsoppgaver mer eller mindre på heltid
- 3. *career specialist* – bidrar til å utvikle/ lage rammer for faget/praksisen

Hvordan opplever du at denne inndelingen passer inn i uoy-rådgivningsoppgavene i norsk skole? Hvem er/kan være «career advisors», «career professionals» og «career specialists» i skolen? Og hva slags kompetanse bør tillegges de ulike rollene?

Oppgaver og praksis

- Hvilke arbeidsoppgaver har du som rådgiver?
- Hva tar mest tid?
- Hva er rådgivers viktigste bidrag til de unges valg?
- Hvor viktig er rådgiver?
- Hvem og hva påvirker de unges valg slik du ser det?
- Bedre rådgivning i dag enn for ti år siden?
- Bedre/mer bevisste valg?
- Rådgiverrollen i dag? Den nye rådgiverrollen?
  - o Hva består den av? Skiller seg fra den gamle, hvordan?
  - o Tilpasset rådgivning vs kollektiv??
  - o Minoritetsspråklige?

Karriereveilederbegrepet

I den den ferske NOUen «Norge i omstilling – karriereveiledning for individ og samfunn» tas det til orde for å endre stillingstittelen fra utdannings- og yrkesrådgiver til karriereveileder.

Hvilke tanker gjør du deg om dette?

Kjønnsstradisjonelle valg

I rådgivingsforskriften § 22-1 står det blant annet at rådgiving skal medvirke til å utjamne sosial ulikhet og integrere etniske minoriteter. Videre står det at eleven skal få den hjelpa han/hun trenger for å utvikle seg videre og utnytte egne ressurser, uten hensyn til tradisjonelle kjønnsroller. Har din skole spesielt fokus på elevenes kjønn, etnisitet og sosial bakgrunn i rådgivingsarbeidet? Hvis ja, på hvilken måte? Hva er de konkrete tiltakene/praksisene?

Samlet vurdering/Oppsummering

- Rådgivningstjenesten kvalitet i skolen/i regionen?
- Sentrale utfordringer?
- Begrensninger i arbeidet?
- Kvalitet på rådgivningen i din skole?
- Hva oppnår dere? Hva påvirker dere?
- Hva KAN rådgivningen bidra med?

Postboks 194, 2601 Lillehammer. Tlf. 95 08 10 94
Besøksadresse: Gudbrandsdalsvegen 350. E-post: bok.lillehammer@sopp.no

Sopp Bok er SOPPs fagbokhandel på Høgskolen i Lillehammer. Vår oppgave er å betjene hele høgskolemiljøet med faglitteratur. Hvis du har spesielle behov innen faglitteratur vil vi hjelpe deg så langt det er mulig.

Sopp Bok er Lillehammers største bokhandel innen faglitteratur, og vi har også et stort utvalg kontor- og studentrekvisita.

For bestilling av bøker, send e-post til: bok.lillehammer@sopp.no

Høgskolen i Lillehammer / Lillehammer University College
Postboks/P. O. Box 952, 2604 Lillehammer, Norway
Telefon/phone: (+47) 61 28 80 00

www.hil.no